

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**GEPOLITIČKA VRIJEDNOST ZAPADNOG BALKANA U
MULTIPOLARNOM SVJETSKOM PORETKU**

-magistarski rad-

Kandidat/kinja:

Međo Eva

Broj indexa: 762

Mentor:

Prof. dr. Nerzuk Ćurak

Sarajevo, Jun 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijske osnove rada	4
3. Metodološki okvir rada	9
3.1. Problem i predmet istraživanja.....	9
3.2. Naučni i društveni ciljevi istraživanja.....	9
3.2.1. Naučni ciljevi.....	9
3.2.2. Društveni ciljevi	10
3.3. Hipoteze i indikatori.....	11
3.4. Način istraživanja (paradigma, pristup ili metode istraživanja).....	12
3.5. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	12
3.5.1. Naučna opravdanost istraživanja	12
3.5.2. Društvena opravdanost istraživanja.....	13
3.6. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem (kategorije i pojmovi i njihove važeće definicije)	13
II Naučna i druga saznanja o predmetu i temi istraživanja	14
1. Polazna naučna i druga saznanja o temi istraživanja	14
2. Fundamentalna naučna pitanja koja proizilaze iz obrade saznanja naučne teme	14
3. Koncept traganja za odgovorima i projekcija mogućih odgovora na evidentirana naučna pitanja (na fundamentalna pitanja).....	14
OBRAZLOŽENJE SADRŽAJA	15
4. Balkan – prostor burne prošlosti, nestabilne sadašnjosti i nejasne budućnosti.....	18
5. Zapadni Balkan	23
6. Evropska unija, NATO/SAD, Ruska Federacija na prostoru Zapadnog Balkana	36
7. Kina i Turska na Zapadnom Balkanu	47
7.1. Kina	47
7.2. Turska.....	53
8. Zaključak.....	59
Literatura.....	63
Internet izvori.....	64

1. Uvod

Međunarodni odnosi predstavljaju poseban vid djelovanja i saradnje država, organizacija i pojedinaca. To je jedan veoma kompleksan sistem u kojem akteri međunarodnih odnosa koegzistiraju međusobno. Akademski krug je dugo godina države smatrao jedinim akterima međunarodnog sistema. Takvo gledište rađa se u realističkoj školi mišljenja. Ono se još naziva i državocentrično poimanje međunarodnog sistema. Realizam zagovara bitnost i značaj same države, bitnost odbrane države od vanjskog neprijatelja, kao i bitnost vojske i sigurnosti uopšte. Jedino kada je država sigurna, sigurni su i građani iste.

Države, sa potpuno priznatim međunarodno pravnim i domaćim suverenitetom, u okviru međunarodnih odnosa, djeluju u skladu sa svojim interesima i ciljevima. Na moć jedne države, na njeno djelovanje i njen položaj u međunarodnom sistemu, veliki uticaj ima geografski položaj. Država može imati veliki vojni, ekonomski i privredni potencijal, međutim ukoliko nema povoljan geografski položaj, nije u stanju da razvije taj potencijal. Disciplina koja se bavi uticajm geografije na vođenje vanjske i unutrašnje politike jedne države naziva se geopolitika.

Geopolitika označava disciplinu koja na prvo mjesto za provođenje politike stavlja geografski položaj države. Ona proučava međusobni odnos prostora i politike. Taj odnos se odražava na sudbinu države, tačnije na njen značaj i vrijednost u međunarodnom sistemu. Ukoliko je država geopolitički značajna, na njenom tlu dolazi do djelovanja međunarodne zajednice.

Međunarodni odnosi su decenijama bili prožeti bipolarnom klimom. Dva centra moći, SAD i SSSR, dovela su do podjele unutar sistema i međunarodne zajednice. Međutim, raspad SSSR, nastanak novih država, kraj Hladnog rata dovodi i do kraja bipolarizma. Takve promjene dovele su do stvaranja novih centara moći i u potpunosti promijenile klimu međunarodnih odnosa. Nastanak više centara i tačaka moći govori o nastanku novog svjetskog poretka, multipolarizma.

Kraj Hladnog rata sa sobom donosi i novo poimanje međunarodnih odnosa, nove škole mišljenja. Tako država polako gubi svoje mjesto u međunarodnim odnosima. Ona se ne smatra jedinim akterom ovih odnosa, već na scenu dolaze i međunarodne organizacije, nevladine organizacije, ali i pojedinac. Sigurnost i odbrana države od vanjskog uticaja, zamjenjena je sigurnošću pojedinca. Sam pojam sigurnosti se mijenja i proširuje.

Novonastala multipolarnost stvara različite sile koje teže ostvarivanju svojih ciljeva i interesa. Kako bi uspjele u tome, države stvaraju saveze i alijanse. To dovodi do stvaranja Evropske unije, NATO saveza, OSCE – a, Ujedinjenih naroda, ali i mnogih drugih organizacija koje djeluju u međunarodnom sistemu.

Jedan od osnovnih zadataka ovih organizacije jeste stabilizacija i napredak svjetskog poretka. Raspadom SSSR – a i stvaranjem novih država, globalne i regionalne organizacije ostvaruju značajan uticaj na izgradnju i dalji prosperitet država, koje su koegzistirale u sastavu bivšeg komunističkog bloka.

Njihovo djelovanje vidljivo je i na prostoru jugoistočne Evrope, odnosno prostoru bivše Jugoslavije. Raspad Jugoslavije praćen je ratnim dešavanjima i velikom destrukcijom ovdašnjeg područja. Dolazi do stradanja velikog broja stanovništva, masovnog kršenja ljudskih prava i sloboda. Dešavanja koja su se desila 90ih godina, na prostoru bivše Jugoslavije, smatraju se jednim od najmračnijih djela prošlosti ovih prostora.

Međunarodna zajednica, na čelu sa SAD – om, pomogla je u prekidu vatre i zaustavljanju ratnih dejstava. Njen uticaj vidljiv je i u posleratnoj rehabilitaciji i izgradnji države i institucija.

Prostor jugoistočne Evrope, međunarodna zajednica smatra Zapadnim Balkanom. Takav naziv, dodjeljen od strane Evropske unije, govori o velikom značaju ovog prostora. Zapadni Balkan je čisto politički pojam. Njime zapadne sile žele istaći svoj interes za ovo područje, njihovo djelovanje i saradnju na ovim prostorima. Pored Evropske unije i NATO saveza, Ruska Federacija, sa svojim saveznicima, ostvaruje značajan uticaj na Zapadni Balkan i njegove narode. Na ovom području i dalje postoje kako pristalice ove istočne sile, tako i sile zapadne Evrope.

Multipolarnost današnjeg svjetskog poretka, pored SAD – a i Rusije, na prostor Zapadnog Balkana dovodi i nove aktere međunarodnih odnosa. Prije svega, jednu regionalnu silu, Kinu, koja zajedno sa Rusijom zagovara Euroazijstvo, pri čemu se teži pripajanje ovog regiona Euroazijskoj uniji. Jedan od osnovnih spoljno – političkih ciljeva Kine, jeste i ulazak na evropsko tržište. Prostor Zapadnog Balkana nalazi se na direktnom putu ka ostvarivanju tog cilja. Pored Kine, značajan uticaj na Zapadni Balkan i odnose unutar njega ima Republika Turska, zbog istorijske povezanosti sa ovim regionom.

Zapadni Balkan, gledan očima međunarodne zajednice, predstavlja prostor nestabilnosti i dubokih nemira. Područje koje je kroz historiju učestvovalo u mnogim sukobima, Prvom i Drugom svjetskom ratu, balkanskim ratovima, kao i ratu koji je pratio raspad bivše Jugoslavije. Zapadni Balkan se smatra prostorom nesigurnosti i neprijateljstva.

Negativna slika Zapadnog Balkana ima negativne posljedice po napredak i prosperitet ovog područja. Takva slika može dovesti do stagnacije i značajnih zastoja na putu ka izgradnji stabilnog, razvijenog, demokratskog poretka Zapadnog Balkana. To se može prevazići jedino uz pomoć međunarodne zajednice. Interesovanje međunarodne zajednice za ovo područje i stabilizaciju odnosa na njemu je upitno. Potrebno je istaći da međunarodna zajednica Zapadni Balkan smatra svojim interesnim područjem, da je imala veliki uticaj kada je riječ o pružanju pomoći i podrške, zatim stvaranju institucija nakon ratnih dejstava i dešavanja, a sam primjer je i Dejtonski mirovni sporazum. Ali, nekoordinisan rad međunarodnih aktera i organizacija, neslaganje Istoka i Zapada, te pojedinačni interesi velikih sila dovode do stagnacije daljeg napretka i razvoja ovog područja.

Koncept je jednostavan, gledajući sa političke strane, složen iz ugla naroda Zapadnog Balkana, ali opet primamljiv zalogaj velikim silama koje svoje interese vide na magistrali Evrope sa mogućnostima, prednostima i značajnim koristima na račun domaćih zemalja, tuđeg tla, a sa prevlasti stranih sila. Račun iako lako ispostavljen, jer iako je vrijeme skupo, a na pragu smo takozvane demokratije, ona ipak za sada samo je prividno pustila korjene na teritoriji Zapadnog Balkana, a strepnja, bojaznost, strah i zebnja ipak i dalje trepere.

2. Teorijske osnove rada

Da geografija ima značajnu, gotovo ključnu ulogu u stvaranju političke misli, te vođenju unutrašnje i vanjske politike jedne države, dokazuje historija, kroz stvaranje i razvoj geografske politike i geopolitike. Period 19og i 20og vijeka jeste period stvaranja novih država, širenje postojećih sila, što je praćeno masovnim, svjetskim sukobima. Dolazi do konstantnih borbi za vlast, za teritoriju, čime se karta svijeta mijenja, iz dana u dan. Pored krvavog i ubilačkog karaktera, ovaj period možemo smatrati i periodom razvoja, ponajviše razvoja tehnologije, kulturnog i društvenog preobražaja i uzdizanja.

Period 19og i 20og vijeka jeste period velikih i značajnih promjena unutar političke sfere jedne države. Te promjene odnose se na učenje nove političke misli, transformacije unutar normativizovanih škola mišljenja, što dovodi do rađanja novih mislioca i teoretičara. Mislioci koji su značajni za razumijevanje novog svjetskog poretka, za razumijevanje nove discipline, geopolitike jesu Halford Mackinder, Karl Haushofer, Isaiah Bowman i mnogi drugi.

„Halford Mackinder započeo je svoju karijeru predavanjima geografije 1887. na Sveučilištu Oxford zahvaljujući zalaganju Kraljevskog geografskog društva. Mackinder je zadivio mnoge pripadnike tog društva ranije te godine kada se u svojoj 25. godini obratio Društvu i iznoseći svoje teze prognozirao kako će nova geografija akademskih sinteza naslijediti staru geografiju istraživanja i otkrića svojstvenu za 19. stoljeće.“ (O Tuathail, 2007 : 32) Iako su, na samom početku njegove karijere, zagovornici tradicionalne škole mišljenja imali suprotno stanovište, to se mijenja nakon što „je s nekolicinom poznanika iz Društva otputovao u ekspediciju osvajanja planine Kenya u tadašnjoj „Britanskoj Istočnoj Africi“, a danas neovisnoj državi Keniji.“ (O Tuathail, 2007 : 32)

On je smatrao da je obrazovanje, ponajviše učenje o geografiji, jedini put ka uspjehu. Potrebno je ulagati u obrazovanje, isključivo britanske djece i studenata, s obzirom da se u tom periodu Britansko carstvo smatralo imperijom i jedinom velikom silom. Kako bi se izborili sa novim prijetnjama i izazovima, bilo je potrebno, po Mackinderu, da se više pažnje posveti edukaciji o novim silama koje polako dobijaju svoje mjesto u međunarodnim odnosima. Ovo se ponajviše odnosilo na Njemačku, čije je rivalstvo sa Britanskim carstvom bilo jedno od najvećih tokom ovog perioda. Osnovna dužnost teoretičara i mislioca jeste obrazovanje i edukacija djece i studenata o novom svijetu, tačnije o geografiji i njenom uticaju na budućnost. On se zalagao za obrazovanje djece imperijalne rase, tačnije djece Britanskog imperijalnog carstva.

„1904. Mackinder je održao predavanje u Kraljevskome geografskom društvu baš na tu temu. Mackinderov govor „Geografski stožer povjesti“ u to vrijeme nije izazvao preveliku strku – čula ga je tek nekolicina političkih vođa – ali je u tom trenu bio predodređen za slavu nekoliko decenija kasnije kada je britanska i američka javnost za vrijeme Drugog svjetskog rata otkrila njemačku geopolitiku koja je poštivala Mackinderove ideje.“ (O Tuathail, 2007 : 32) Geografski stožer povjesti je djelo koje ima krucijalnu važnost za razvoj nove naučne discipline, geopolitike. Postoji nekoliko razloga zbog kojih ovo djelo ima značajnu ulogu: „zbog dobrog globalnog pogleda na svijet; zbog podjele svijeta u velika povezana područja i uvođenja priče o uticaju geografskih uvjeta na povjest i politiku.“ (O Tuathail, 2007 : 32)

Mackinderovo izlaganje nam daje uvid u novi svjetski poredak, on to naziva postkolumbovskom erom. To je period u kojem se granice veoma lako pomjeraju, period u kojem dolazi do nastanka novih saveza, novih država, samim tim i novih prijetnji po imperijalno Britansko carstvo. Ono od čega Mackinder najviše strahuje, jeste novo rađanje i procvat Njemačke, te njeno jačanje i prodiranje na prostor britanskih vitalnih interesa. Također, u svom eseju, on se dotiče i mogućeg savezništva između Rusije i Njemačke, što može dovesti do slabljenja, ako ne i sloma Britanskog carstva.

Mackinder, 1919. godine, objavljuje novu knjigu pod nazivom „Demokratski ideali i realnost“. Knjiga je objavljena „po završetku Prvog svjetskog rata s ciljem utjecanja na Versajske mirovne pregovore. Preimenujući područje koje je nazivao Euroazijom, Svjetskim otokom i stožernim područjem, Heartlandom, proglasio je: „Tko vlada istočnom Evropom, vlada Heartlandom. Tko vlada Heartlandom, vlada Svjetskim otokom, a ko vlada Svjetskim otokom, vlada svijetom.“ (O Tuathail, 2007 : 34)

Na osnovu ovoga, Mackinder je dao jasan cilj, a to je da „se mora spriječiti njemački prodor u Istočnu Evropu i njemački savez sa onim što je sada postalo Sovjetski Savez.“ (O Tuathail, 2007 : 34)

Mackinderovo učenje ostavilo je veliki uticaj na mnoge teoretičare i mislioce tog vremena. Jedan od najznačajnijih jeste Karl Haushofer, njemački geopolitičar. Najveću pažnju privukla su Mackinderova pisanja o superiornim, bijelim rasama, kao i inferiornim, drugim rasama. Ovakvo mišljenje biće viđeno i u njemačkoj politici, ponajviše tokom vladavine Adolfa Hitlera.

Superiornost jedne rase nad drugima najveći odjek doživljava u Njemačkoj. Njemački narod, politički i vojni vrh doživljava poraz zvršetkom Prvog svjetskog rata. Njemačka gubi svoju moć, koju je polako počela da stvara. Završetak Prvog svjetskog rata za Njemačku znači propast, Ugovorom iz Versaja, ova država gubi teritoriju, prevlast i kredibilitet. Uticajni teoretičari, vrhovni komandanti, ali i politička elita same države, „smatrali su da je njemačka potreba za Lebensraumom, tj. životnim prostorom veća nego ikad.“ (O Tuathail, 2007 : 37)

Haushofer, jedan od kreatora nove teorije širenja njemačke teritorije, te zagovornik odbacivanja Versajskog ugovora, svoje učenje i metode za dalji razvoj Njemačke, nalazi u Mackinderovom pisanju. On je smatrao da je obrazovanje ključ uspjeha, te da je potrebno raditi na obrazovanju svih građana, kako bi se Njemačka uzdigla iz pepela. Po njegovom učenju, „bi čelnici države trebali biti obrazovani o geografskim odnosima za koje je tvrdio da vladaju međunrodnom politikom... Međunarodni su odnosi borba za opstanak između država koje se natječu. Ne bi li preživjela, njemačka država mora osigurati Lebensraum... najbolji način za postizanje toga je razvijanje prijateljskog saveza sa silom Heartlanda; Sovjetskim Savezom. Nadalje, Haushofer je tvrdio da Njemačka treba sklopiti savez s Japanom i težiti za stvaranjem kontinentalno – pomorskog bloka koji bi se prostirao od Njemačke, preko Rusije do Japana, i suprotstavljao globalnim pomorskim carstvima Francuskoj i Velikoj Britaniji, carstvima za koje je Haushofer vjerovao da slabe i propadaju. „ (O Tuathail, 2007 : 38)

Pored obrazovanja o geografiji i međunarodnim odnosima, Haushofer smata da je proučavanje geopolitike ključ daljeg širenja i rasta države. To je zapravo „studij stvarnih političkih procesa i institucija. Geopolitika može stvoriti određena predviđanja. Može omogućiti „realističan pogled u svjetsku zbilju kakvom se predstavlja iz dana u dan.“ Samo geopolitičari mogu „vidjeti stvarnost“!“ (O Tuathail, 2007 : 37) Ovakvo učenje, koje u sebi sadrži potrebnu dozu vojnog, gotovo militarističkog stava, predstavljaju temelj za dalji razvoj nacističke politike, politike superiornih bijelaca, njemačkog naroda, koju do posljednje tačke zagovara i razvija Adolf Hitler.

Hitlerovo učenje o superiornim rasama, te o ponovnom rađanju i širenju njemačke države, navelo ga je na pisanje knjige, koja nosi naziv „Mein Kampf“. On do detalja precizira metode i sredstva kojim bi se Njemačka mogla ponovo uzdići, te postati jedna svjetska sila, sila koju nastanjuje čistokrvni, superiorni, arijevska narod, njemački narod. On je smatrao da je državi potrebna ogromna teritorija, životni prostor koji će biti pročišćen, a neće ga izjedati drugi, parazitni narodi.

„Postoje tri temeljna rasistička diskursa o opasnostima koje Hitler ističe u Main Kampfu. Prvi je vanjska prijetnja spram ove idealizirane njemačke nacije od strane „međunarodne židovske zavjere“ protiv svih nacionalnih država, a posebice Njemačke. Drugi je unutarnja opasnost koju predstavljaju njemačke ljevičarske organizacije i političke stranke i općenito „trulež“ modernog urbanog načina života. Treća prijetnja, koja kombinira elemente svih Hitlerovih opsesija... tvrdnju da je Njemačka trenutno „impotentna“ nacija bez adekvatnih teritorijalnih resursa da nahrani vlastito stanovništvo. S obzirom da su nacije natjecateljski orijentirane organske zajednice koje svoju snagu crpe iz tla, njemačka nacija mora početi stvarati vlastiti Lebensraum ili se suočiti s daljnjim slabljenjem i propašću. U Hitlerovu pogledu na svijet veličina je bitna kategorija: velika sila demonstrira se kontrolom nad ogromnim teritorijalnim područjima.“ (O Tuathail, 2007 : 39)

Njemačka geopolitika za vrijeme Hitlera, značila je protjerivanje drugih, Židova, te stvaranje jedinstvene države, sastavljene od pročišćenog njemačkog naroda. Iako govori o značaju teritorije, te shodno tome smatra da je teritorija bitna za put ka svjetskoj sili, Hitler je smatrao rasu bitnijom od same teritorije. Njegova orijentacija ka istoku i Sovjetskom Savezu nije bila zbog sklapanja prijateljskog saveza sa tom istočnom silom, već naprotiv. On zagovara širenje na teritoriju Sovjetskog saveza, čime se želi uništiti narod tog područja.

Pogrešno tumačenje Mackinderovog i Haushoferovog učenja o geografiji i geopolitici dovelo je do Drugog svjetskog rata. Hitlerova rasistička narav, te njegova mržnja prema drugima i pohlepa za novim teritorijama dovela je i do straha od geopolitike. Iako se geopolitika, te poznavanje iste, smatra ključnim za međunarodne odnose, kaos i užas koji je Hitler ostavio za sobom, zbog svoje pohlepe i ubilačke naravi, dovodi do potpunog sloma geopolitičke misli, kao i daljeg proučavanja ove naučne discipline.

Iako su neki od istaknutih teoretičara i mislioca 20og vijeka predviđali nestanak geopolitike, ona opstaje na međunarodnoj sceni, mijenja svoj oblik, ali svrha joj ostaje ista. Gledajući geopolitiku tokom 19og i 20ig vijeka, ona predstavlja jedan negativan politički i misaoni diskurs. Njeno postojanje, kao i učenje o geopolitici dovelo je do Drugog svjetskog rata. Geopolitika poprima šovinistički, rasistički, arijevske karakter, stvara kategoriju nas i njihov, nas i drugih. Padom nacističke Njemačke, samim tim i padom Adolfa Hitlera, njemačka geopolitika se urušava. Međutim, ulazeći u novi svjetski poredak, ona poprima novi karakter, biva oporavljena i obavijena novom klimom na međunarodnoj sceni. Geopolitika se ponovo rađa kroz Hladni rat.

Hladni rat dovodi do blokovske podjele svijeta. Na jednoj strani se nalazio Zapad, tačnije SAD – e sa svojim saveznicima, dok je na drugoj strani egzistirao Istok, Sovjetski savez i saveznici. Ovo je rat koji je trajao preko četiri decenije. SAD – e se smatraju pobjednikom, s obzirom da je došlo do raspada Sovjetskog saveza i Varšavskog pakta. Iako postoji veliki broj razloga za dugotrajno neprijateljstvo između ove dvije velike sile, Hladni rat počinje prvenstveno zbog neslaganja o budućnosti Istočne Evrope.

Tokom godina koje su uslijedile, netrpeljivost između SAD – a i Sovjetskog saveza bivala je sve veća. Neznanje, nepoznavanje unutrašnjeg uređenja, nepoznavanje uma neprijatelja samo je pogoršavalo stanje na međunarodnoj sceni. Dva potpuno različita režima, demokratija i socijalizam, dvije istorijski različite nacije, krojile su sudbinu država Trećeg svijeta. To su bile zapravo države u razvoju, države marionete, odnosno produžene ruke Istoka i Zapada, koje su pokušavale pronaći put razvoja vlastite zemlje.

Konstantno mješanje Sovjetskog saveza u unutrašnje stanje i unutrašnje događaje zemalja Istočne Evrope dodatno je uznemiravalo politički vrh SAD – a. Na tlo Evrope pada „željezna zavjesa“, čije povlačenje je nastupilo tek nakon okončavanja Hladnog rata, 40 godina kasnije.

Geopolitika Hladnog rata, gledano sa stanovišta američke administracije, bila je borba dobra protiv zla, borba slobode protiv totalitarizma.

Završetkom Hladnog rata dolazi i do kraja bipolarizma unutar međunarodnih odnosa, što govori o nastanku novog svjetskog poretka, unilateralizma, tačnije hegemonije jedine svjetske sile, SAD – a. Dolazi do promjene geopolitičkog diskursa, kao i samog poimanja ove naučne discipline.

Ono što je veoma bitno, kada proučavamo geopolitiku, jeste da dublje uđemo u samu njenu suštinu. Gledajući unazad, geografija je oduvijek imala važno mjesto u političkoj sferi jedne države. Ukoliko država ima povoljnu geografiju, geopolitička vrijednost te države je sve veća. Tokom 20og vijeka, dosta se govorilo o geografiji pojedinih država, kao i njihovoj moći koja proizilazi upravo iz geografije. Sam Mackinder, čiji tekst se smatra veoma bitnim za razvoj geopolitike, ističe značaj Istočne Evrope za moć i prevlast unutar međunarodnog sistema.

Prošlo je doba Hladnog rata i bipolarnu podjele svijeta, također, prošlo je i doba hegemonije SAD – a. Danas unutar međunarodnih odnosa imamo novi svjetski poredak, multipolarnost. Više centara moći, više interesa i više svjetskih sila. Svaka od njih traži svoje mjesto u

međunarodnom sistemu, traži način za ostvarivanje vlastitih nacionalnih interesa. Ono što je također prisutno danas, jeste globalizacija. Doba kada dolazi do veoma brze razmjene dobara, ljudi, robe, ideja i vrijednosti. Današnji svjetski poredak jeste poredak u kojem se granice polako brišu.

U današnjem multipolarizmu, Zapadni Balkan nalazi se u središtu interesovanja velikih svjetskih i regionalnih sila. Unutar ovog regiona, već dugi niz godina, egzistiraju, djeluju i ispoljavaju vlastite interese i mnoge regionalne i međunarodne organizacije. Djelovanje i angažman velikih sila na Zapadnom Balkanu govori o značaju ovog regiona za svijet i svjetsku politiku. To nas navodi na zaključak da, Zapadni Balkan ima veliku geopolitičku vrijednost, te da je geopolitika ovog regiona veoma kompleksna i kontradiktorna, u određenim slučajevima i zbog različitih uticaja.

Ovako mali region, a mnoštvo je uticaja, djelovanja, interesa drugih, velikih i regionalnih sila.

3. Metodološki okvir rada

3.1. Problem i predmet istraživanja

Problem ovog istraživanja jeste značaj geopolitičkog položaja Zapadnog Balkana u današnjem multipolarnom svjetskom poretku. Problem istraživanja se ogleda kroz sam pristup djelovanja međunarodne zajednice na prostoru Zapadnog Balkana, zatim mogućnosti za njegovu integraciju u današnji multipolarizam i kroz uticaj Istoka i Zapada na razvoj i napredak ovog područja.

Predmet ovog istraživanje jeste geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana, u kontekstu današnje multipolarnosti.

3.2. Naučni i društveni ciljevi istraživanja

3.2.1. Naučni ciljevi

Cilj ovog istraživanja, kao i svakog drugog je sticanje naučnih saznanja.

„Naučni ciljevi su zadati nivoi naučnog saznanja koji se namjeravaju ostvariti naučnim istraživanjem i koji će biti sadržani u rezultatima istraživanja.“ (Termiz Dž., 2003:170)

Naučni cilj je da se, analizira značaj položaja Zapadnog Balkana, njegova geopolitika, te mogućnost otkrivanja i saznanja o geopolitičkoj vrijednosti Zapadnog Balkana, kao i interesima međunarodne zajednice u kontekstu današnje multipolarnosti. Uzimajući u obzir rezultate analize mogao bi se napraviti strateški plan razvoja geopolitike Zapadnog Balkana, kako bi se unaprijedile njegove geopolitičke vrijednosti u multipolarnom svjetskom poretku. To bi dovelo do osnaživanja geopolitičkih vrijednosti Zapadnog Balkana, a kroz naučne metode i tehnike, što bi dalo naučni značaj kako kroz samo istraživanje, tako i kroz zaključke i preporuke o unapređenju i jačanju geopolitičkih vrijednosti Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku.

3.2.2. Društveni ciljevi

„Društveni ciljevi istraživanja nisu kodifikovani i klasifikovani iako oni predviđaju i obavezuju istraživanje da svojim rezultatom obezbijedi određenu svrsishodnost i društvenu, vannaučnu upotrebljivost bez obzira na njihov doprinos nauci.“ (Termiz Dž., 2003:174)

Društveni cilj se iskazuje kroz uočavanje eventualnih propusta u dosadašnjem odnosu Zapadnog Balkana prema politici uopšte, kao i eventualnim propustima u pogledu geopolitičkog djelovanja, te otklanjanju i rješavanju tih propusta. Društveni ciljevi istraživanja jesu iskazivanje vrijednosti područja na kojem živimo, otkrivanje interesa i ciljeva međunarodne zajednice za područje Zapadnog Balkana. Također, mogućnost upoznavanja sa ovim područjem, upoznavanje njegove prošlosti, sukoba i nesigurnosti koji su zadesili Zapadni Balkan. Razlozi za mješanje Istoka i Zapada u pomenute sukobe, njihovi interesi i doprinosi rješavanju sukoba i izgradnji mira. Ono što je bitno spomenuti jeste i značaj ovog područja za stanovnike Zapadnog Balkana. To bi dovelo do veće geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku, te na taj način doprinosi i većoj sigurnosti, napretku i razvoju država i cijelog društva na ovom području. Važan društveni cilj je i podizanje svijesti cijelog društva o značaju ulaska u savremene političke tokove, te bi se kroz ovaj društveni cilj dovelo i do podizanja svijesti u društvu o ulozi i značaju geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku.

3.3. Hipoteze i indikatori

U ovom naučnom istraživanju, nezavisnu varijablu čini Zapadni Balkan, odnosno njegova uloga u političkom svijetu. Osnaživanjem političke uloge Zapadnog Balkana, podiže se i geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana.

Zavisnu varijablu čini geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana, odnosno, položaj koji će kroz podizanje geopolitičke vrijednosti, Zapadni Balkan zauzeti u multipolarnom svjetskom poretku.

Generalna hipoteza:

Imajući u vidu problem, predmet i ciljeve istraživanja, generalna hipoteza je glasila:

U današnjem multipolarnom svjetskom poretku, Zapadni Balkan zauzima značajno mjesto u međunarodnim odnosima, te shodno tome, njegova geopolitička vrijednost se povećava.

Posebne hipoteze su:

1. Promjene koje su se desile nakon završetka Hladnog rata dovele su do eskaliranja unutrašnjih sukoba bivših komunističkih zemalja.
2. Zapadni Balkan predstavlja zajedničku interesnu tačku Istoka i Zapada, što dovodi do sukobljavanja na političkom, ekonomskom i strateškom planu ovog područja.
3. Značaj Zapadnog Balkana ogleda se u intenzivnom prisustvu međunarodne zajednice na ovom području.
4. Zapadni Balkan kao područje nesigurnosti, neprijateljstva i sukoba.
5. Izazovi sa kojima se suočava Zapadni Balkan premostivi su uz povećanu i jaku saradnju sa Evropskom unijom, što dovodi do stvaranja jake i ujedinjene Evrope.
6. Zapadni Balkan ima ključnu ulogu u globalnim lancima vrijednosti koji opskrbljuju Evropsku uniju, te on predstavlja geostrateški prioritet Evropske unije.

Indikator I – Todorović, Z. (2013). Bosna i Hercegovina u geopolitičkim promjenama na Balkanu posle Hladnog rata. Novi Sad: Fakultet političkih nauka.

Indikator II – Zbornik radova, (2012). Rusija i Balkan u savremenom svijetu, Udruženje „srpsko – ruski most“, Banjaluka. H. Richard, (1998). Završiti rat. Sarajevo: TKP Šahinpašić.

Indikator III – Strategija EU za Zapadni Balkan, http://europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2012092808481963bos.pdf, http://europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2011121403103767bos.pdf

Indikator IV – Ćurak, N. (2002). Geopolitika kao sudbina. Slučaj Bosna: postmodernistički ogleđ o perifernoj zemlji. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.

Indikator V – Strategija EU za Zapadni Balkan, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_18_561

Indikator VI - Evropska komisija, (2020). Gospodarski i investicioni plan za Zapadni Balkan. https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/gospodarski-i-investicijski-plan-za-zapadni-balkan_1611132357.pdf

3.4. Način istraživanja (paradigma, pristup ili metode istraživanja)

Pristup istraživanju je integralno – sintetički, pri čemu se posebno ne favorizuje bilo koji teorijsko – metodički pravac, već se oni tretiraju i imaju status ravnopravnih u polazištu pristupa naučnom istraživanju.

3.5. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

3.5.1. Naučna opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost istraživanja ima za cilj da doprinese produbljivanju i proširenju naučnog saznanja. Ukoliko je naučno saznanje o predmetu ili metodi istraživanja pouzdano i primjenjeno, možemo reći da je istraživanje naučno opravdano. (Termiz, Dž. 2003) Kroz ovo istraživanje data je mogućnost da se dublje uđe u suštinu geopolitičkih odnosa na Zapadnom Balkanu. To se prvenstveno odnosi na mnogobrojne intervencije međunarodne zajednice i njen rad na stvaranju stabilnog i mirnog demokratskog poretka. Također, značajnost Zapadnog Balkana moguće je sagledati i kroz odnos bitnih političkih aktera koji egzistiraju unutar granica ovog prostora. Uz sve nabrojano, moramo istaknuti i važnu komponentu koja naučno opravdava ovo istraživanje, a to je da se kroz ovo istraživanje vršila i provjera i usavršavanje metoda istraživanja, metodološko teorijskih postupaka, izbora metoda, te primjene instrumentarija istraživanja.

3.5.2. Društvena opravdanost istraživanja

Društvena opravdanost ovog istraživanja je prvenstveno naučno saznanje o predmetu istraživanja, kao i neposredna primjena naučnog saznanja u procesima koji će promijeniti trenutno stanje kada je u pitanju data tema. Društvena opravdanost ovog istraživanja može se sagledati kroz njegov doprinos u vidu boljeg razumjevanja postupaka međunarodne zajednice na ovom području. Naime, Zapadni Balkan se posmatra kao prostor nemilih događaja, raznih vojnih i političkih sukoba, što proizvodi nestabilnost i netrpeljivost. Ovakav stav dovodi do negativne percepcije ovog područja, što može dovesti do značajnog nazadovanja ka napretku i stabilizaciji Zapadnog Balkana. Kroz ovo istraživanje se pruža mogućnost da se Zapadni Balkan razumije i na drugačiji način, da se problem sukoba i nestabilnosti sagleda i kroz drugačiju percepciju, a koja može dovesti do porasta geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana. Ovo istraživanje može dati dugoročan doprinos društvu jer se rješava društveni problem geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana.

3.6. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem (kategorije i pojmovi i njihove važeće definicije)

Potreba za definisanjem kategorijalnih pojmova koji proizilaze iz teme, osigurava teorijsku osnovu za ovo istraživanje. Definisaćemo i uraditi pojmovnu analizu sljedećih pojmova:

Geopolitika se može definisati kao disciplina koja proučava odnose između prostora i politike. Dva pitanja, u svojem trajnom međudjelovanju, određuju područje djelovanja geopolitike: kako prostorne realnosti, od reljefa do klime, te od raspodjele resursa do rasprostranjenosti ljudi, određuju političku komponentu u svakom smislu te riječi – režime, doktrine, odluke...? Također, kako politička sastavnica djeluje na prostorne realnosti, bilo tako da ih mijenja ili da im barem modifikuje smisao? Osobnost geopolitike počiva na pozornosti koja se pridaje prostoru, na njegovom utjecaju na društveni i politički život ljudi. (Moreau Defarges, Ph. 2006: 5)

Balkan, ta poluotočna masa između Jadranskog, Sredozemnog i Egejskog mora, jedna je od nebrojnih svjetskih zona – zglobova, tj. regija koje se nalaze između mnogih civilizacijskih prostora i mnogih sustava političkog uređenja. Smještene na granici carstava ili manje – više podjeljene među tim carstvima, te regije ne prestaju biti sporne. Stanovništvo je istodobno i lokalno, ali i pridošlo zbog uzastopnih migracija; što uzrokuje vječne sukobe oko podjele teritorija među narodima koji se miješaju, ali opet ostaju odvojeni. (Moreau Defarges, Ph. 2006: 24)

Zapadni Balkan je izraz koji nastaje u Evropskoj Uniji kako bi se označile teritorije balkanskih zemalja koje nisu članice ove organizacije. Tu spadaju Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija i Albanija. Zapadni Balkan predstavlja političku atribuciju Brisela, čime se želi nagovjestiti da Balkan pripada Zapadu, tačnije Evropskoj uniji. (Ćurak, N. 2002)

Multipolarni svjetski poredak nastaje nakon okončavanja Hladnog rata, čime dolazi do prestanka bipolarne podjele svijeta. Multipolarnost označava postojanje više centara moći, država ili alijansi, unutar međunarodnog sistema. (Ćurak, N. 2002)

II Naučna i druga saznanja o predmetu i temi istraživanja

1. Polazna naučna i druga saznanja o temi istraživanja

Naučno verifikovano saznanje upućuje na značaj Zapadnog Balkana za cjelokupan međunarodni sistem. Taj značaj zasnovan je prvenstveno na stabilizaciji svjetskog mira i sigurnosti, ali i zbog ostvarivanja zasebnih i individualnih interesa velikih sila današnjeg multipolarnog svjetskog poretka. Postoje mnoge publikacije, te se sva naučna i druga saznanja mogu koristiti u ovom naučnom istraživanju.

2. Fundamentalna naučna pitanja koja proizilaze iz obrade saznanja naučne teme

Jedno od fundamentalnih naučnih pitanja koje proizilazi iz obrade ove naučne teme je prije svega šta označava geopolitičku vrijednost, te kako su promjene nakon Hladnog rata djelovale na cjelokupan međunarodni sistem. Zašto baš Zapadni Balkan i koji su razlozi za povećan značaj Zapadnog Balkana? Razlozi za intervenisanje na prostoru Zapadnog Balkana? Koja je uloga Istoka, a koja Zapada na Zapadnom Balkanu? Da li je moguće doći do stabilizacije i napretka na ovom području? Koji su ključni principi koji vode ka prosperitetu Zapadnog Balkana, tj. država koje ga čine?

3. Koncept traganja za odgovorima i projekcija mogućih odgovora na evidentirana naučna pitanja (na fundamentalna pitanja)

Istraživanje se bazira na različitim tekstovima i knjigama stranih i domaćih autora, čiji rad se tiče Zapadnog Balkana, njegove egzistencije i daljeg razvoja. Mogući odgovori na fundamentalna pitanja svakako da su sadržani u mnogim dokumentima koji se bave ovom tematikom, ali se neki od odgovora mogu pronaći i u navedenoj inicijalnoj literaturi.

OBRAZLOŽENJE SADRŽAJA

Korištenje metode komparativne teorijske analize, doprinjelo je da se napišu teorijske osnove istraživanja. Deskriptivno – analitičkom metodom, naučnih i drugih saznanja koje imamo o ovoj temi, kroz ovo naučno istraživanje, odredila sam pojam i karakteristike geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana kada je riječ o multipolarnom svjetskom poretku. Induktivno zaključivanje se u radu koristi u značajno manjoj mjeri, uglavnom za potvrđivanje, proširivanje i objedinjavanje izvještaja i zaključaka koje ukazuju na geopolitičku vrijednost Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku. Može se pretpostaviti da bi rad na ovoj temi osnažio geopolitičku vrijednost Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku. Rad je jasan pokazatelj kako trenutne geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku, tako i nedostataka koji bi trebalo da su uklone ili ublaže kako bi se poboljšala i povećala geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku.

Ovim istraživanjem pokazaćemo da je to u statistički značajnoj mjeri moguće, kada se posmatraju pozitivni pomaci u geopolitičkim vrijednostima.

Naš problem, konkretnog istraživanja, je identificiran kao problem društvenih nauka, a koja pripada naučnoj discipline sigurnosnih i mirovnih studija.

Dolazimo do problema koji je i problem ovog naučnog istraživanja, a to je geopolitički značaj Zapadnog Balkana, odnosno položaja ovog područja, u kontekstu današnje multipolarnosti. Iz ovog problema, dolazimo i do konkretnog predmeta ovog istraživanja a to je geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana.

Problem i predmet ovog naučnog istraživanja povlači za sobom rješavanje teorijskog određenja Zapadnog Balkana.

Predmet ovog naučnog istraživanja, odnosno geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana, što je najavljeno i naslovom, je pretežno empirijski:

(1) Činioci sadržaja predmeta istraživanja

Predmet istraživanja je Zapadni Balkan. Ovo istraživanje počiva na aktima, naredbama, izvještajima i strategijama Evropske unije i NATO saveza , koje su mjerodavne za ovu tematiku na teritoriji Zapadnog Balkana.

(2) Vremensko određenje predmeta istraživanja

Istraživanje se bazira isključivo na period multipolarnosti u međunarodnim odnosima. Vremensko određenje predmeta istraživanja obuhvata period od 1990. godine do 2020. godine.

(3) Prostorno određenje predmeta istraživanja

Prostorno određenje predmeta istraživanja obuhvata Zapadni Balkan.

(4) Naučno – disciplinarno određenje predmeta istraživanja

Po kriteriju opštosti ovo istraživanje možemo odrediti kao posebno istraživanje, jer obuhvata jedan segment politike Zapadnog Balkana. Po kriteriju prirode predmeta, ovo istraživanje je teorijsko – empirijsko, dok je zbog jednog vremenskog odsječka transferzalno. Možemo reći i da je intradisciplinarno, odnosno monodisciplinarno, jer predmet istraživanja spada u naučnu disciplinu, sigurnosnih i mirovnih studija.

Također je i aktualno, pretežno heurističko, prognostičko, akciono jer ima za cilj rješavanje konkretnog problema.

Osnovni cilj ovog istraživanja je sticanje naučnog saznanja, te da se na osnovu naučnih i drugih savremenih teorijskih saznanja o datoj temi koje bi dovele do bolje geopolitičke vrijednosti zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku.

Način istraživanja:

- **Tip istraživanja na** temu “Geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku” je teorijsko – empirijsko, a njegove empirijske manifestacije su:
  - postojeći narativi koji određuju geopolitičku vrijednost Zapadnog Balkana
  - postojeći geopolitički poretci koji reguliraju značaj Zapadnog Balkana u multipolarnom svjetskom poretku
- **Pristup istraživanju** je integralno – sintetički, pri čemu se posebno ne favorizuje bilo koji teorijsko – metodički pravac, već se oni tretiraju i imaju status ravnopravnih u polazištu pristupa naučnom istraživanju
- **Osnovne metode** koje se koriste u ovom istraživanju su sve osnovne metode (analiza, apstrakcija, dedukcija, sinteza, konkretizacija, generalizacija, indukcija), ali će se istraživanje najviše bazirati na analizi, apstrakciji, generalizaciji i indukciji.

Potrebno je prikupljanje podataka o predmetu istraživanja, a u skladu s ciljevima istraživanja kako bi se nakon obrade podataka mogla uraditi analiza.

- **Opšte naučne metode** koje se primjenjuju u ovom istraživanju su:

Hipotetičko – deduktivni metod se primjenjuje u našem istraživanju jer naše istraživanje neće dati konačna saznanja, već su naša saznanja i spoznaje razvojne, dinamične i zavise od mnogo uvjeta i događanja. Bitno za ovaj metod u našem istraživanju je da ga posmatramo kroz spoznajne stavove koji mogu da glase: "najčešće je..", ili "uglavnom je...", a koji imaju neka svojstva aksioma, odnosno teorema.

- 1) Formiramo postulacione osnove kroz evidentiranje raznih iskustava – "veća geopolitička vrijednost Zapadnog Balkana dovodi do bolje pozicije u multipolarnom svjetskom poretku".
- 2) Shvatanjem te suštine formira se status kriterija, norme, pravila u postupanju – posmatramo geopolitičku vrijednost Zapadnog Balkana, te upoređujemo sa položajem u multipolarnom svjetskom poretku.
- 3) Slijedi komparacija sa raznim paradigama i saznanjima o tom predmetu – u našem istraživanju između geopolitičke vrijednosti Zapadnog Balkana i položaja u multipolarnom svjetskom poretku.
- 4) Stečena znanja se ugrađuju u saznajni (naučni) sistem, što znači i formiranje uvjerenja i stereotipa ponašanja – u našem istraživanju, da će kroz bolju ulogu geopolitike Zapadnog Balkana doći će do veće geopolitičke vrijednosti u multipolarnom svjetskom poretku.
- 5) Na osnovu svega izloženog pridaje se aksiomatizovano važenje ("uvijek – ako"), što je oformljen aksiomatski stav – u našem istraživanju "uvijek će biti bolja vrijednost u multipolarnom svjetskom poretku, ako bude bolja i veća uloga geopolitike Zapadnog Balkana.

- **Metod prikupljanja podataka**

Metoda analize sadržaja dokumenta – varijanta kvalitativne analize sadržaja dokumenta

- **Izvori podataka**

- Naučni (teorijski dokumenti) – dokumenti koji na bilo koji način doprinose saznanjima o datoj temi; naučna i stručna djela iz ove oblasti; izvještaji nadležnih institucija o Zapadnom Balkanu i geopolitičkim vrijednostima.

O naučnoj i društvenoj opravdanosti istraživanja već je bilo riječi u samoj Skici sadržaja.

Naučna opravdanost ovog istraživanja ogleda se u njegovom naučnom značaju, što je dato u Skici sadržaja. Uz sve nabrojano, moramo istaknuti i važnu komponentu koja naučno opravdava naše istraživanje, a to je da se kroz ovo istraživanje vršila i provjera i usavršavanje metoda istraživanja, metodološko teorijskih postupaka, izbora metoda, te primjene instrumentarija istraživanja.

Društvena opravdanost ovog istraživanja je prvenstveno naučno saznanje o predmetu istraživanja, kao i neposredna primjena naučnog saznanja u procesima koji će promijeniti trenutno stanje kada je u pitanju ova tema.

Ovo istraživanje može dati dugoročan doprinos društvu jer se rješava društveni problem prisutan u multipolarnom svjetskom poretku i Zapadnom Balkanu.

Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem, u užem smislu, dat je u Sadržaju prijave (skici sadržaja), te ga neću ponavljati u Obrazloženju sadržaja.

4.Balkan – prostor burne prošlosti, nestabilne sadašnjosti i nejasne budućnosti

Balkan? Šta je zapravo Balkan? Pitanje koje se čini veoma jednostavnim, zapravo predstavlja jedan kompleksan i zahtjevan sistem odgovora. Naravno, geografski gledano to je samo prostor na području Evrope, tačnije poluostrvo. Međutim, geografski položaj Balkana je takav da on predstavlja poveznicu, most, tačku spajanja Istoka i Zapada. Takav položaj u današnjem svijetu mu pridaje veliki značaj. Razlog toga jeste i samo poimanje geopolitike i moći na osnovu geografskog položaja.

„Odnosi između geografskih prostora i kultura vrlo su kompleksni i dinamični, a stvarni smještaj i veličina, koliko god imali uticaja, mogu dovesti do sasvim pogrešnih zaključaka o društvenim, političkim i kulturnim dominacijama.“ (Luketić, 2013 : 12) Ovakvo poimanje

geografije i politike, odnosno prostora i kultura, dovodi do stvaranja određenih stavova prema tim prostorima. Uistinu, to dovodi do stereotipa, narativa i pretpostavki koji imaju veliki uticaj na sam pogled tog prostora. U rupi stereotipa i pretpostavki nalazi se i sam Balkan.

Defarges u svom geopolitičkom rječniku Balkan opisuje kao veoma egzotično, šta više romantično mjesto. Govoreći za njega da je „poluotočna masa između Jadranskog, Sredozemnog i Egejskog mora, jedna je od nebrojnih svjetskih zona – zglobova, tj. regija koje se nalaze između mnogih civilizacijskih prostora i mnogih sistema političkog uređenja.“ (Defarges, 2006 : 24) On dalje opisuje Balkan kao mjesto koje se nalazi na granici, rubu carstva. Kao takvo, ovo područje je vezano za konstantno djelovanje stranaca, odnosno drugih. Narodi ovog prostora su jedinstveni, ali isto tako toliko različiti. Te razlike dovode do velikih i teških sukoba na ovom području. Oni žive u zajednici, izmješani, ali opet odvojeni. Defarges napominje da je Balkan „rastrgan između Rima i helenističkog svijeta, Rima i Kartage, Rima i Bizanta, te između hrišćanstva i islama.“ (Defarges, 2006 : 24)

Balkan je prostor mnogih kultura, nacija, naroda i vjerovanja. Tako raznolik i drugačiji, bio je ujedinjen od dolaska Osmanskog carstva na vlast. On se može smatrati i kolijevkom civilizacije. Na različitost Balkana, pluralitet ovog područja može se gledati dvojako. Različiti običaji, vjerovanja, narodi i kultura sa sobom donose mnoge sukobe i nasilje. Pojačan nacionalizam i svijest o drugome i drugačijem u ljudima može izazvati strepnju i strah. Takvo osjećanje dalje raste u neprijateljstvo, što u konačnici dovodi do rata.

Vraćajući se u prošlost, vidljivo je da Balkan ima veoma burne periode rata i sukoba. Počev od balkanskih ratova, Prvog svjetskog rata, kao i rata koji se desio raspadom Jugoslavije. Ti periodi su na prostor Balkana ostavili i danas vidljive posljedice. Posljedice koje će još decenijama mučiti balkanski narod. Međutim, te različitosti, pluralnost Balkana sa sobom ne treba nositi negativne predispozicije. Naprotiv, to bi trebalo veličati i širiti. Dopustiti drugima, a i sami sebi, da upoznamo raznolikosti koje nudi Balkan. Njih se ne treba stidjeti, potrebno je samo željeti ići putem koji dovodi do razvoja bolje slike Balkana.

Put kojim danas Balkan ide daleko je od puta napretka i razvoja. Za to se ne može kriviti samo Zapad ili Istok, za to nije kriva samo međunarodna zajednica. Za to je kriv i sam narod Balkana.

Strana literatura, bila medijska ili akademska prepuna je tekstova o Balkanu. Svjetski poznati i uticajni analitičari, teoretičari i naučnici pišu o ovom području. Njihovi tekstovi su različiti.

Neki pišu o egzotičnostima koje Balkan nudi, o različitostima i mjestima koje vrijedi upoznati i istražiti. Međutim, broj njih je veoma mali. Svjetska javnost upoznala je Balkan samo kroz ratove i nasilje. Balkan nema šta drugo za ponuditi osim neslaganja, štete i nesigurnosti. Smatra se zaostalom dijelom civilizacijske Evrope. Područjem u kojem i danas vlada divljaštvo, barbarstvo i neprijateljstvo. Zapravo živjeti na Balkanu je živjeti golim životom.

Akademski krugovi bruje o tako surovom i zaostalom životu Balkana. Nasljeđe koje je dobilo nakon vladavine Osmanskog carstva samo potvrđuje njihove teorije. Orjentacionizam je poznat po barbarizmu i neskladnom životu. Tome dodati brojni sukobi na Balkanu, dobija se potpuna slika. Slika nemogućeg života, slika nesigurnosti, nestabilnosti i neprijateljstva. Prostor divljaštva i barbarizma. Zašto bi Evropa željela takav prostor unutar sebe? Ili neke istočne sile, poput Rusije? Ukoliko je stvarno istina da se nalazimo na takvom prostoru, ukoliko jesmo divljaci i barbari, zašto imamo konstantno prisustvo međunarodne zajednice? Zašto je toliko bitno da li smo članica Evropske unije ili NATO – saveza? Zašto smo važni?

Ova pitanja se mogu posmatrati iz dva ugla. Optimisti bi rekli da smo stvarno veoma bitni za Zapad i Evropu. Da je njihova dominacija nemoguća bez našeg učešća. Međutim, realisti na to gledaju drugačijim očima. Zapadni Balkan, sirov i ne tako prijateljski nastrojen, nije u stanju sam o sebi da brine. Zbog toga je potrebno stalno prisustvo međunarodne zajednice. Zbog toga imamo mnoštvo delegata, diplomata i političara Istoka i Zapada. Prostor kao što je Balkan, divlji i necivilizovan, samo čeka kada će ponovo izazvati neki sukob. Međunarodna zajednica je postala umorna od nas, male djece koja još uvijek nisu u stanju da samostalno koračaju. Polako se i njena upornost i tolerancija približava kraju. Što dovodi do istog zaključka. Sami smo za to zaslužni. Zašto se na Balkan gleda kao na prostor divljaštva i barbarizma? Jer smo to sami dopustili. Sami balkanci ne žele biti balkanci, ne žele biti oni koji potiču sa one strane zla. Veoma je teško, možda i nemoguće, probuditi interesovanje i svijest o Balkanu strancima, kada domaćini to ne žele ni sami.

Pripadamo Evropi, dio smo nje, zbog toga trebamo tako da se ponašamo. Evropa se ne stidi svoje prošlosti. Ona ju je prihvatila i krenula ka budućnosti. Krenula ka putu napretka, razvoja i stabilnosti. Balkan se i dalje vrti u krug. Čas gleda u budućnost, čas se vraća u prošlost. Kada se to sumira, stoji u mjestu. Napretka nema, razvoja isto. Potrebno je pokrenuti Balkan, podstaći njegovu želju da bude dio Evrope, dio zajednice koja donosi bolju budućnosti. Potrebno je shvatiti da niko nije, niti će biti, savršen. Imperijalizam i

kolonijalizam, revolucije i kontrarevolucije, sve su periodi koji prate Evropu. Periodi koji su karakteristični za evropski kontinent, za Zapad. Međutim, ona je svoj našla. Krenula je njime i za sobom ostavila periode barbarizma i neprijateljstva. Jedini zaostali i netaknuti dio je Balkan. Kada će on ugledati put napretka i razvoja, veoma je teško reći.

Kako svijetu pokazati da Balkan nije divlji Zapad? Da smo sasvim obični ljudi kao i svi ostali. Vjerovatno imamo iste navike i iste ciljeve. Da bi drugima pokazali ko smo, prvo to trebamo pokazati sebi. Potrebno je otvoriti oči balkanskom narodu, njih upoznati sa njima samima. Tek onda ih je moguće upoznati sa svijetom. Do tada, možemo samo pokušavati da ispravimo krivu sliku Balkana. Sliku krvi, rata i neprijateljstva. Sliku straha, neimaštine i prašine.

Dihotomija pojmova, dobrog i lošeg, nas i njih, mi i drugi, vidljiva je na Balkanu. Zapravo, Balkan je područje na kojem imamo nasljeđe Istoka i nasljeđe Zapada. Međutim, nasljeđe Istoka je ono koje se najčešće povezuje sa Balkanom. Ostavština osmanskog carstva umnogome je bogata. Možda bi se na nju trebalo gledati sa pozitivne strane. Osmanlije su imale veliti uticaj na ove prostore, taj uticaj se ne može zanemariti, niti ga treba odbaciti. Poznato je da je Istok uvijek bio sinonim za barbarizam i divljaštvo. Otud, za mnoge zapadnjake, Balkan pripada Istoku. On je sam po sebi divlji i necivilizovan.

Mnogi zapadni filozofi i istraživači za sobom su ostavili spise i rukopise o ovom području. Njihovi rukopisi se mogu tumačiti dvojako. Na jednoj strani su oduševljenici Balkana. Oni su Balkan smatrali egzotičnom, još neistraženom stranom svijeta. Uz njegovu prošlost, opasnost je vrebala sa svake strane, što je dodavalo još veće uzbuđenje i želju da se ovo područje istraži i posjeti.

Oduševljenje balkanskim područjem zapaženo je tokom 19og vijeka. Pozitivan i pomalo romantičan pogled na Balkan nastaje zbog tadašnje političke klime, jačanja slobode naroda ali i slobode duha. „Francuski reporter i pisac Charles Yriarte u putopisu iz 1878. godine po Istri, Dalmaciji i Crnoj Gori Balkan prikazuje kao pitoreskan, romantično divlji i egzotičan prostor.“ (Luketić, 2013 : 40) U njegovom tekstu Balkan predstavlja veoma daleku i egzotičnu obalu, zemlje sa slikovitim i bogatim doživljajima i krajevima. „Veoma je važno reći da Yriarte balkanska područja nedvosmisleno određuje kao Evropu i piše: „U samom srcu Evrope još se krije neslućeni djevičanski teren za pisca“, tj. upozorava čitatelja da će u putopisu „krstariti srcem Evrope“ i da „nije riječ ni o pustolovnim ekspedicijama ni o geografskim otkrićima.“ (Luketić, 2013 : 40)

Mnogi putnici, oduševljeni Balkanom, pisali su pjesme, poeme, stvarali umjetnost. Tako su se u 19om vijeku, mogle vidjeti „slike engleskog pjesnika u albanskoj i grčkoj narodnoj nošnji na portretima Thomasa Phillipisa i Ludovica Lipparinija.“ (Luketić, 2013 : 41)

Međutim, loš glas se daleko čuje. Prikazi Balkana kao surovog, okrutnog i divljeg preovladavali su. Samo osmansko nasljeđe davalo je dozu barbarizma i nečistoće. Opisi kao divlji, prljavi, zapušteni i slično, pripisivani su narodu sa prostora Balkana. Neki istraživači idu i korak dalje, te Balkan poistovjećuju sa vampirskim zemljama. Zemljama u kojima žive repati ljudi, polu životinje. Divlji i neukrotivi.

„Krajem 19. i početkom 20. vijeka zametnuo se stereotip o balkanskome nacionalizmu, o stalnim trvenjima i sukobima među malim balkanskim nacijama kako bi osvojile veće teritorije, pa potom i stereotip o Balkanu kao mjestu s „previše istorije“. Nacionalizam praćen nasiljem i neprijateljstvima počeo se predstavljati kao trajna balkanska specifičnost, a to će za mnoge potvrditi i rat u bivšoj Jugoslaviji tokom devedesetih.“ (Luketić, 2013 : 70)

Balkanci su oduvijek smatrani ponosnim ljudima. Ljudima koji će se do kraja boriti za svoje ognjište. Smatrani su ljudima koji bi radije bili ubijeni u bitci, nego u kući. To su ljudi koji su uvijek hodali dignute glave, ponosni na svoju istoriju i nasljeđe. Međutim, ponos kojim zrače i nasljeđe koje ih prati, balkance svrstava u primitivne narode. Narode koji se i dan danas ubijaju, bez nekog velikog razloga. Bez razloga uopšte. Kada biste nekog zapadnjaka, tokom 19og ili 20og vijeka pitali o Balkanu ili narodima sa Balkana, vjerovatno bi odgovor bio divlji, neuki ljudi. Ljudi koji žive u prašini i nečistoći.

Sukob je obilježje Balkana. Gledajući unazad, borbe i ratovi na ovom području su konstanta. Vratimo se na vladavinu Osmanskog carstva. Prostor Balkana je vjekovima bio pod vladavinom Osmanlija. Ustanci, bune i pobune protiv tadašnje vlasti, predstavljale su svakodnevnicu. Neki od ustanaka su uspješno ugušeni, ako pitate vlasti. Drugi su urodili plodom, te su doveli do oslobađanja određenih prostora. Bez obzira na koji način su ti sukobi bili završeni, imaju jednu zajedničku stvar. Ljudi su izgubili živote. Možda je vlast vraćena, možda je neka teritorija oslobođena ili pak osvojena, jedno je sigurno, život je izgubljen. Granice, teritorije i posjedi se osvajaju, gube i vraćaju, ali život jednom izgubljen ne može se vratiti.

Zbog svog ponosa i herojstva, balkanski narod izgubio je mnogo života. Zbog toga je i smatran divljim i neukrotivim. Međutim, ljubav i poštovanje koje čovjek osjeća prema svojoj

zemlji ili svom narodu ne možemo smatrati pogubnim. To nužno nije loša stvar, niti se zbog toga neko treba smatrati nenormalnim ili pak barbarinom.

Sukobi na Balkanu nisu vezani samo za period pod osmanskom vlašću. Mnogi zapadni istraživači i naučnici, Balkan smatraju nesigurnim i nestabilnim i zbog atentata na prestolonasljednika F. Ferdinarda. Sarajevski atentat baca novo svjetlo na Balkan. Nažalost, ono je također negativnog karaktera. Austro – Ugarska je, za razliku od Osmanskog carstva, smatrana jednom civilizovanom i uticajnom silom. Ubistvo novog vladara smatrano je činom nemilosrđa i divljine. Takav čin balkance ponovo baca u ponore necivilizacije i barbarizma.

Ono što dodatno potvrđuje ovaj stav, kada su u pitanju zapadnjaci, jesu i dešavanja na Balkanu 90ih godina prošlog vijeka. Zapravo, neki od uticajnih teoretičara smatraju da je sam nacionalizam nastao na prostoru Balkana. Da su narodi Balkana, zbog svog ponosa i herojstva, ljudi puni nacionalizma i mržnje prema drugima. Događaji sa kraja prošlog vijeka, vraćaju balkanski narod u njihovu daleku prošlost. Za druge, oni nisu ništa drugo do primitivni, divlji i neuki barbari.

Takvo viđenje Balkana, demonizacija balkanskog naroda, i danas je vidna.

5.Zapadni Balkan

Narod Balkana kao da se stidi svog porijekla. Mnogi će reći da i ne pripadaju Balkanu. Da su možda geografski na poluostrvu, ali da su potpuna suprotnost balkancima. Da su civilizovani, učeni i emancipovani ljudi, dok se balkanci predstavljaju kao barbari, divljaci i neuki. Evropa, zapravo čitav svijet to misli o narodu Balkana i Balkanu u cjelosti. Očigledno je i da sam narod ovog područja tako misli. Zato se ne može nadati da će nas drugi gledati drugačije. Sami o sebi stvaramo negativnu sliku. Sami smo predstavnici i tvorci svih stereotipa i pretpostavki koje prate Balkan. Tek onda kada sam narod Balkana zagrebe ispod površine, te upozna svoje sunarodnike, i Evropa će biti spremna učiniti isto. Do tada Balkan i njegov narod ostaju samo pustoš i barbarizam.

Neke države Balkana čak i ne priznaju pripadnost ovom području. Tačnije, od kraja prošlog vijeka, svim silama se trude da izbrišu balkansku crtu prošlosti. Devedesete godine prošlog vijeka za Balkan predstavljaju godine promjene i novih trendova. Neke od tih promjena se

moгу smatrati pozitivnim, međutim, na našu žalost veći dio tih promjena ima negativan karakter, a samim tim i negativne posljedice. Prije svega, dolazi do raspada jedne od vodećih sila ovog područja, Jugoslavije. Odlazak komunizma i ideologije zajedništva i bratstva sa sobom ostavlja zbunjenost, ali i otvoren put ka budućnosti. U nekim djelovima bivše države na scenu stupa demokratija i put ka Zapadu i Evropi, prosperitetu i napretku. Drugi djelovi nekadašnje države ostaju zarobljeni i zavejani sivilom. Dolazi do fatalnih borbi i rata koji sa sobom odnose veliki broj života.

To nas vraća u prošlost, tačnije u 19ti i početak 20og vijeka, kada se Balkan opisivao kao prostor divljaštva i barbarizma. 90ih godina prošlog vijeka, Balkan i jeste bio prostor upravo takvih dešavanja. Ovaj period na Balkan baca samo mračnu sjenu nečovječnosti i divljaštva. Slika prošlosti, kao da se produžuje i u budućnost. Narod Balkana ponovo se vraća u isti, sivi period svog postanka.

Rat nastaje u vremenu naglih i neočekivanih globalnih pomjena. Međunarodni sistem biva zatrpan pojačanim izlivima etniciteta, nacionalnosti i različitosti. Jugoslavija je bila sastavljena od različitih republika i pokrajina, sastavljena od različitih religija, vjerovanja i vjeroispovjesti. Upravo u naletu promjena, dolazi do jačanja tih razlika. Dolazi do isticanja drugačijeg, nepoznatog i različitog. Tako zemlja prelijepih razlika, Jugoslavija, postaje tlo krvavih bitki i masovnih stradanja i zločina. Etničke i nacionalne tenzije bivaju povećane, svakodnevnim izlivima nacionalnosti, dovode do sukoba koji je zauvijek promjenio jedinstvo ovog područja. Neki zatrovani mržnjom, neki etničkom pripadnošću i nacionalizmom, neki pak određenim društvenim i ekonomskim dobitima, kreću na dugogodišnji ratni put.

Indijski dobitnik Nobelove nagrade Rabindranat Tagore, nacionalizam smatra jednim od podlijih i zlobnijih osjećanja koja gaji čovjek. Govoreći o naciji i njezinoj snazi, nacionalizam opisuje kao ruku koja kopa grob vlastitoj naciji. Ovakvo shvatanje nacionalizma vidimo i na prostorima nekadašnje Jugoslavije. Može se reći, da su naponi J. B. Tita, da ujedini narode na ovim prostorima, pod sloganom „Bratstvo i jedinstvo“, bili krajnje naivni i bezuspješni. Rivalstvo između republika eskalira 90ih godina. To rivalstvo praćeno je snažnim nacionalističkim osjećanjima različitih etničkih grupa. Nacionalistička zatrovanost i netrpeljivost, koja je godinama potiskivana, izlazi na površinu i stvara rascjep među narodom. Skriveni osjećaj mržnje, nerješena pitanja iz prošlosti, dovode do još veće eskalacije tenzija i netrpeljivosti.

Odakle sve počinje? Čitajući tekstove i radove o raspadu Jugoslavije, kao i sukobima koji su se desili, može se reći da nacionalizam i osjećaj nacionalne pripadnosti predstavlja zvijezdu vodilju jugoslovenskog naroda. Nažalost, pogrešno tumačenje nacionalne pripadnosti, kao i samog nacionalnog identiteta, dovodi do destrukcije „Bratstva i jedinstva“. U prvim fazama rata, dolazi do jasnog isticanja vjerske pripadnosti. Pravoslavac je Srbin, musliman Bošnjak, a Hrvat katolik. Takav pogleda na etničku pripadnost, na različita vjerska opredjeljenja i učenja polako dovodi do rascjepa među ljudima i samog početka neprijateljskih dejstava na prostoru bivše Jugoslavije.

Međutim, prije nego uđemo u problematiku rata koji je pratio raspad bivše Jugoslavije, vratimo se na državu koja je bez buktanja vatre prešla put demokratizacije, Slovenija. Država koja zbog dešavanja 90ih godina, želi zaboraviti svoju prošlost i vezanost za Balkan. Govoreći o tome, prije svega mislim na retoriku njenih političara tokom raspada bivše države. Naime, Slovenija je jedna od država koja sebe smatra daleko iznad ostalih država Balkana. Tačnije, sebe smatra dominantnom i superiornom državom ovog područja. Državom koja je civilizovana, učena, te nema dodirne tačke sa prljavim Balkanom. Tako civilizovana i čista država pripada Evropi. Pripadnost Slovenije Evropi dodatno se povećava i njenim ulaskom u Evropsku uniju, 2004. godine. Samo nekoliko godina od raspada države i završetka ratnih dejstava . Slovenija je za veoma kratko vrijeme od divljaka postala pitom član civilizovane zajednice. Od srca komunizma, postala je vodeća demokratija regiona. Takav stav Slovenija je imala o sebi. Može se reći i Evropa, čim je primila državu balkanskog baruta u svoju zajednicu. Pripadnost Slovenije Zapadu, odnosno Evropi, vidljiva je i kroz njeno djelovanje i zainteresovanost za ovo područje.

Nakon raspada bivše Jugoslavije, Zapad počinje aktivno da učestvuje u stvaranju stabilnog i sigurnog okruženja unutar Balkana. Svoje prisustvo i angažovanje na ovim prostorima potvrđuje i novim imenom za Balkan, Zapadni Balkan. Zapadni Balkan nije određen geografijom ili geografskim položajem država. Ovim pojmom se želi naglasiti da je prostor bivše Jugoslavije u interesnoj sferi Evrope. Zapadni Balkan se tumači kao integracija, nova zajednica jugoslovenskih zemalja, koje žele biti dio Evrope.

„Pojam Zapadni Balkan lansirala je europska administracija početkom devedesetih godina i nešto kasnije ga uvela u jedan dokument kao službeno političko određenje za sve novonastale države bivše Jugoslavije.“ (Luketić, 2013 : 188) Potrebno je naglasiti da Zapadni Balkan čine države bivše Jugoslavije, izuzev Slovenije. Zapadnom Balkanu se još pripisuje Albanija.

„Nakon konferencije Vijeća Evropske unije za Balkan u Beču 1998., Zapadni Balkan je postao službeni politički termin evropske administracije i spominje se u svim dokumentima Unije kada god je riječ o (geo)političkim strategijama prema ovom prostoru.“ (Luketić, 2013 : 188)

Uvođenjem novog imena za Balkan, te izostavljanjem Slovenije, može se vidjeti da Evropa Sloveniju gleda kao državu Zapada. Državu koja ne pripada zaostalom i primitivnom Balkanu, tačnije Zapadnom Balkanu. Međutim, nije lako odreći se svoje prošlosti. Kultura, tradicija i identitet nisu nešto što se mjenja preko noći. Zapravo, takvo nešto se smatra nepromjenjivim, jedinim trajnim i nedokučivim. Slovenija, ulaskom u Evropsku uniju polako počinje da poprima karakteristike Zapada. Pod tim mislim na mnoštvo eksperata za Balkan, mnoštvo novih udžbenika i predavanja o Balkanu, pošto je poznat trend proučavanja Balkana u Evropi. Slovenija, sada zemlja Evrope, polako počinje da se odriče svoje prošlosti i Balkana. Polako počinje da zaboravlja svoje korjene i od prašnjave i nečiste balkanske zemlje, postaje civilizovana Evropa. Ona sama, a i ostatak svijeta, zaboravljaju da je nekada bila dio necivilizovanog ruba Evrope.

Pored Slovenije, Hrvatska je jedna od zemalja Balkana koja bi se rado odrekla balkanskog nasljeđa. Međutim, ona to ne može uraditi lako kao Slovenija. Razlog toga jeste umješanost u rat koji prati raspad Jugoslavije. Hrvatska je sebe, još i u dalekoj prošlosti, smatrala Evropom a ne Balkanom. Svoju povezanost sa Zapadom gleda kroz vjeru, tačnije rimokatoličanstvo, te se ona smatra čuvarom na ovom prostoru. Hrvatska se, kao i Slovenija, smatra daleko civilizovanijom i čistijom od ostalih zemalja Balkana. Ona sebe smatra državom koja ima mjesto u Evropi, tačnije da sa punim pravom zaslužuje biti dio Evrope. Međutim, retorika iz 90ih godina prošlog vijeka, te nacionalizam koji prožima hrvatsku državu, usporava njen put ka Evropi.

90ih godina, tokom rata koji prati raspad bivše Jugoslavije velike odjeke imao je nacionalizam hrvatskog naroda. Hrvati, zbog dobrog poslovanja i ekonomskih sposobnosti, smatrali su se superiornijim narodom od ostalih. Njihova veza sa Zapadom i njegovom kulturom, doprinosi privilegovanim osjećanjima. Međutim, ključna neslaganja unutar granica ove države odnosila su se na pitanje Srba u njoj. Ekstremni šovinizam i žestok nacionalizam hrvatskih političkih elita doveo je do velikog broja smrtno stradalog, srpskog stanovništva. Prava srpskog naroda, koja su trebala biti zagantovana Ustavom i zakonima,

tadašnja hrvatska vlast potpuno je negirala. Takvo ponašanje, tipično balkansko, dovodi do stagnacije na putu ka Evropi, ka Zapadu.

Slovenija i Hrvatska jesu države koje svoju dominaciju žele istaći van Balkana. Tačnije, žele pobjeći od balkanskog malograđanstva i primitivizma. Žele se istaći kao čistokrvne evropske zemlje, odnosno zemlje Zapada. Suprotno njima, Srbija je država koja sa ponosom stoji u srcu Balkana. To je država koja sebe smatra potpuno, duhovno i čisto balkanskom državom. Njena želja za dominacijom nad Balkanom, u očima Zapada, ponekad i Istoka, ima negativne odjeke. Mnogi teoretičari i analitičari Srbiju smatraju nacionalistički nastrojenom državom. Pod tim se pretežno misli na velikosrpsku ideju, ideju svih Srba u jednoj državi, pod jednom zastavom. Također, u to se ubraja i nezaboravna i neprežaljena Kosovska bitka, gubitak svetog i duhovnog mjesta za Srbe, Kosova. Stereotipi o Balkanu kao o prostoru divljaštva i barbarizma, 90ih godina prošlog vijeka vezuju se za Srbiju. Država koja je okrenuta Balkanu i svom narodu u granicama tog područja. Srbija je država koja veliča svoju balkansku crtu, koja ne dozvoljava da se izbriše njena prošlost na ovom prostoru. Pod tim mislim na period Osmanskog carstva i nedaće sa kojima je ovaj narod bio suočen.

Raspadom Jugoslavije, dolazi do znatno vidljivog nezadovoljstva Srbije, njenih političara ali i naroda. Srpski narod je sebe smatrao tvorcem bivše Jugoslavije, kao takvi, željeli su privilegovan položaj. Bivša Jugoslavije je imala federalno uređenje, što implicira da nije bila važna nacionalna pripadnost, nego politička. Iako su bili jedna od brojnijih nacija, istorijski narod, nisu uživali veliki položaj u državnim i saveznim poslovima. Što je, po njima, djelo diskriminacije. To dovodi do pojačanog nacionalističkog duha.

Srpski nacionalizam predstavlja jednu veoma goroku i jaku pojavu. S obzirom na svoju ulogu u stvaranju države, nacionalne misli, srpskog naroda, jesu žestoke i ponosne. Ponosne zbog pripadnosti jednom pobjedničkom i istorijskom narodu. Nacionalizam koji sve više raste u srpskom narodu, povezan je u velikoj mjeri i sa religijom i vjerom. Kako? Mnoge političke vođe, razlog za opravdavanje rata ili nasilja, nalaze upravo u religiji.

Ideja Srbije kao krovne države Balkana ogleda se i kroz retoriku da je pravoslavlje jedino balkansko, ali i kroz mnoga stradanja naroda ove zemlje. Tokom rata, 90ih godina, srpska pravoslavna crkva biva upletena u politički sistem i političke strukture. Patrijaršijski dvor postaje centrom okupljanja prvaka srpskih nacionalnih stranaka iz Srbije i onih „ preko Drine „. Srpska pravoslavna crkva, odnosno neki njeni dostojanstvenici, prihvataju rat kao „ kaznu

božiju za ovozemaljske grijeha “ i smatraju da je pir smrti sasvim opravdan ako se pretvara u odbrambeni rat. (Radaković, n.d.).

Za Srbiju se može reći da je pomalo kivna na Evropu. Zapad nikada nije umio da prepozna požrtvovanost srpskog naroda i pravoslavlja. Nikada nisu uspjeli da razumiju ono kroz šta su prošli, niti su željeli da prihvate njihovu požrtvovanost i njihovo stradanje. Velika nepravda je nanesena od strane Zapada, Evrope i SAD – a. Ta nepravda se ogleda kroz NATO bombardovanje, ali i kroz priznavanje nezavisnosti Kosova. Srbija traži saveznike na Istoku, gdje je dočekan, raširenih ruku, od strane Ruske Federacije. Njih dvije se razumiju. Vjera, tradicija i običaji su ono što ih spaja. Jedna drugu shvataju. Prošle su trnovit put raspadanja i ponovnog ujedinjenja. Zbog toga, Srbija i srpski narod u Rusiji vidi velikog prijatelja, vidi brata, dok Zapad smatra nužnim zlom čija politika je neprijateljski nastrojena prema njima.

Zapadni Balkan je, gledano kroz istoriju, bio predmet interesovanja međunarodne zajednice. Vraćajući se u prošlost, vidljiva je zainteresovanost svijeta za prostor Jugoistočne Evrope. Međutim, veoma je teško odrediti razlog te zainteresovanosti. 90te godine predstavljaju prekretnicu kada je riječ o djelovanju međunarodne zajednice i velikih sila. Sukob, do kojeg je došlo raspadom Jugoslavije, Zapadni Balkan stavlja na prvo mjesto dnevnog reda SAD-a i EU. Raspadom Jugoslavije, dolazi i do sloma i raskola jedne od vodećih ideologija. Ideologija je ono što je spajalo ljude, sada kada je nema, dolazi do haosa. Taj kaos najviše pogađa Bosnu i Hercegovinu.

Bosna i Hercegovina bila je srce Titove Jugoslavije. Na njenom tlu je ideologija imala najveći uspjeh. Spojiti tri naroda, tri religije, tri etničke skupine unutar granica jedne države. Ali odlaskom ideologije, bratstva i jedinstva, na tlu nekadašnje zajedničke države dolazi do velikog zločina. Dolazi do znatno povećanog osjećaja pripadnosti vlastitoj etničkoj skupini, što u konačnici dovodi do pojačanog nacionalističkog duha.

Bosna i Hercegovina, zemlja Srba, Hrvata i Muslimana. Zar ne bi trebala biti zemlja Bosanaca? Bosna i Hercegovina, mala zemlja, velikog nacionalizma. Kao dom tri suprostavljena naroda, država Bosna i Hercegovina, se susrela sa građanskim ratom. Vitalni nacionalni interesi, sva tri naroda, bili su stvaranje jedinstvene i čisto etničke države. Svaki od tri naroda, želio je svoju vlastitu, autonomnu državu. To dovodi do stvaranja Republike Srpske, kao i stvaranja hrvatskih zajednica u Središnjoj Bosni. Stvaranje autonomnih oblasti pravdano je brigom za narod, kao i njihovu zaštitu. Ustavne vlasti Bosne i Hercegovine, ova

djela smatrali su željom za podjelom države, kao i njezinim pripajanjem drugim, susjednim državama.

Rat je najradikalniji oblik nasilja. Mnogi su saglasni da u ratu rijetko imamo pobjednika. Gubitke i posljedice koje rat sa sobom donosi, ne mogu se opravdati ciljem. Odnosno, ma koji cilj ratnih dejstava bio, masovna stradanja i gubitci života stanovništva, svrstavaju nas na jednu stranu, stranu gubitnika. Zločini koji su počinjeni na teritoriji Bosne i Hercegovine, ne mogu se pravdati niti jednim razumnim ciljem, niti ekonomskim i političkim, niti putem religijskih uvjerenja i učenja.

Međutim, s obzirom da je Bosna i Hercegovina, zemlja multietničkog karaktera, religija je imala važnu ulogu tokom sukoba. Velikosrpska ideja, uz podršku pravoslavne crkve, zatim, šovinistički ekstremizam hrvatskog liderstva, poistovjećivanje političkih lidera sa religijskim vođama, protjerivanje stanovništva sve tri etničke grupe, sve na prostoru jedne države, Bosne i Hercegovine. Muslimani, pravoslavci i katolici, tražili su spas, ali i podršku u svom religijskom učenju. Poistovjećivali su se sa svojim precima i njihovim borbama za oslobođenje i samostalnost. Zloupotreba religije i njezino prodiranje u političku sferu, i ovaj put je doprinjela masovnom stradanju i kršenju ljudskih prava.

Ova nekada skladna država biva bačena u ruke rata i ratnih dejstava, zločina koji su probudili svijet. Ne može se reći da je to pozitivno, da probudite nečije interesovanje zbog gnusnog haosa i stradanja. Ali, nažalost, Bosna i Hercegovina, početkom 90ih godina svijetu nije mogla priuštiti ništa pozitivno, ništa što bi vodilo ka prosperitetu i napretku. Naprotiv, ponudila je svijetu jedan veliki zločin, stradanje nedužnih i nejakih. Ponudila je sliku neprijatelja i nesigurnosti. Ta slika i danas kruži svijetom.

Iako je prošlo više od dvije decenije, situacija u Bosni i Hercegovini nije mnogo drugačija. Istina, vatra je zaustavljena, nasilje prekinuto a ratna dejstva ne razaraju zemlju. Ali nije načinjen nikakav drugi korak ka boljem i stabilnijem svijetu. Međunarodna zajenica je tu, djelovanje SAD i Rusije također je vidljivo, ali prostor Zapadnog Balkana nema viziju razvoja i prosperiteta. Postavlja se pitanje zašto je to tako. Da li je zaista svijet, tačnije gore navedene sile, toliko nemoćan kada je u pitanju Bosna? Ili prosto nije toliko bitna, kao što mi mislimo? Da li je važnost ovog područja postala davna prošlost i Zapad ima mnogo bitnije poslove na dnevnom redu?

Da bi se odgovorilo na ova pitanja, ali i mnoga druga koja tište stanovništvo, potrebno je vratiti se u prošlost. Potrebno je istražiti takozvanu važnost Zapadnog Balkana. Vidjeti da je ovaj prostor zaista geopolitički i geostrateški bitan za zemlje Istoka i Zapada. „Zapadni Balkan je regija dodira, prožimanja i sukoba interesa vodećih političkih, vojnih i ekonomskih centara moći, određenih interesima globalizma i geopolitičkom pozicioniranošću geografskog prostora Zapadnog Balkana, produkovanom klasičnom geopolitičkom doktrinom Heartland – Rimland, u kojoj je regija Zapadnog Balkana i Balkana u cjelini, kao rubni dio Rimlanda, prostor između centara moći svjetskog kopna (Heartland) i zone pomorskih globalnih centara moći (Rimland).“ (Živković, 2020 : 86)

Prisustvo Istoka i Zapada je vidljivo, Ured visokog predstavnika to i dokazuje. Međutim, njegova uloga polako počinje da gubi svoj smisao. Ukoliko nema mogućnost ili volju za primjenu bonskih ovlasti, njegova prisutnost je čisto marionetska. Prividna formalnost kojom međunarodna zajednica pokušava mazati oči. Tu smo, a nismo tu. Naravno, njihovo prisustvo za prolazak tranzicije je ključno, ali pitanje koje se postavlja je i to da li oni žele da Bosna i Hercegovina pređe na viši nivo. Pored volje međunarodne zajednice i njihovih diplomatskih atašea, potrebna je i volja domaće političke strukture. Potrebno je oslušnuti riječi bosanskohercegovačke političke retorike, kako bi se utvrdio status Bosne u međunarodnim vodama. Politička elita Bosne i Hercegovine ima mnogo toga da kaže, ali malo je onoga što se od kazanog sprovede u djelo. Mogu se kriviti građani, jer u Bosni vlada demokratija. Međutim, stanje je daleko od demokratskog. Tamo gdje je interes i moć elite bitnija od države, ne možemo govoriti o demokratiji. To je čisto vrijeđanje. Zato je ovde riječ o čistom interesu i isijavanju moći politike nacionalizma. Naravno, potrebno je istaći da se Bosna i Hercegovina može pohvaliti samo političarima, državnikima nema. Državnici rade za svoj narod, rade za prosperitet građana i države. Političari su nešto sasvim drugo, nešto čega imamo u izobilju u državi. To su ljudi koji imaju sluh samo za svoj interes i svoj džep. To su oni predstavnici koji štite svoju fotelju, a ne prava i slobode svojih građana. Ljudi koji smatraju da je mnogo bitnije prigriliti što više moći, jer kome još treba bolja i naprednija država. Jer ih na našem prostoru ima mnogo, jer nisu pokazali volju za prelaskom tranzicije, ne možemo očekivati da će međunarodna zajednica sama sve uraditi. Ako se domaćin ne želi pomjeriti sa početka, zašto bi to stranac želio?

Potrebno je napomenuti, stranci nisu samo evropske i američke snage. Iako je pretrpjela veliku krizu raspadom SSSR-a, Ruska Federacija se može smatrati globalnim konkurentom Evropske unije i NATO saveza kada je riječ o Zapadnom Balkanu. Iako je Zapad pokušavao

putem ekonomskih sankcija i sličnih politika ovu zemlju transformisati u demokratsku, u tome nije uspio. Naime, Ruska Federacija za mnoge stanovnike Zapadnog Balkana ima veliki značaj. Pitanje je koliki uticaj ova zemlja ima na područje jugoistočne Evrope.

Da Zapad ima interesovanje za ovo područje, tačnije da Zapadni Balkan ima vrijednost, geopolitičku i geostratešku, svjedoče snage Evropske unije i NATO saveza, koje godinama egzistiraju na ovom području. Riječ je o EUFOR – u i IFOR – u. Dobro je poznato da Evropska unija ima veoma efikasnu i jedinstvenu mrežu kada je riječ o ekonomiji i civilnim odnosima, međutim njena mana jeste slabost na polju sigurnosti i odbrane. Od svog osnivanja, pa sve do danas, sigurnost kao da se nalazi na drugom mjestu njenih prioriteta. Samim tim Evropska unija, sama nije u mogućnosti da kreira sigurnosni mehanizam unutar organizacije, odnosno da stvori jedinstvenu sigurnosnu i odbrambenu politiku.

Tokom prvih godina 21og vijeka, Evropska unija i NATO savez stvaraju sporazum, poznat i kao Berlin plus sporazum, kojim Sjeveroatlanski savez dozvoljava Evropskoj uniji da koristi sve raspoložive resurse i sredstva za odbranu i sigurnost. Time Evropska unija polako počinje da se uključuje i u sferu odbrane i sigurnosti. Međutim, potrebno je napomenuti, da ona nije u mogućnosti samostalno voditi poslove odbrane i sigurnost, to jeste da zavisi od NATO saveza i njegovih članica. NATO savez je isključivo vojno – politički savez. Njegova glavna uloga, odnosno razlog osnivanja jeste zaustavljanje daljeg širenja Sovjetskog saveza na prostore Evrope. Međutim, SSSR i Varšavski pakt se raspadaju, što NATO savez ostavlja bez svrhe. Nakon Hladnog rata, raspada Sovjetskog bloka i Varšavskog pakta, mnogi analitičari dovodili su u pitanje i sam opstanak Sjeveroatlanskog saveza. Zagovaralo se raskidanje i raspad istog. Međutim, u svjetlu novih promjena koje su uzdrmale svijet, NATO savez je našao novi cilj i novu svrhu. Proširuje obim svog djelovanja, te učestvuje u sigurnosnim, humanitarnim i mirovnim akcijama na postkomunističkom prostoru. Daljim radom, oni svoju ruku spasa proširuju i na djelove Afrike i Bliskog Istoka.

Jedna od prvih, novonastalih misija NATO saveza jeste i misija na prostoru Zapadnog Balkana, preciznije na prostoru Bosne i Hercegovine. Snage NATO – a i Evropske unije na ovim prostorima egzistiraju više od dvije decenije, međutim Zapadni Balkan i dalje nije ni na pragu ulaska u euroatlanske integracije. Sve smo bliže istini, odnosno tome da će „NATO uvijek biti u Bosni i Hercegovini ali da Bosna i Hercegovina nikada neće biti u NATO savezu.“ (Ćurak, 2011)

Zašto je to tako? Gledajući prošlost, istoriju Evrope, vidimo niz ratova koji su zadesili ovaj stari kontinent. Ti ratovi imali su veliki uticaj i na sam Balkan. Dugogodišnja rivalstva, ratni pohodi i dejstva oblikuju tlo Evrope. Međutim, Evropa svjedoči da je moguće, čak i nakon ratova i sukoba, izdići se u jednu zajedničku i jedinstvenu silu. Na tlu decenijama starog rivalstva, nastaje Evropska unija. Ideja zajedničke politike, ekonomije i trgovine. Ideja zajedničkog identiteta i naroda, zajedničke nacije.

„Drugu polovinu 19. i prvu polovinu 20. vijeka u Evropi obilježilo je rivalstvo Francuske i Njemačke. To suparništvo bilo je i među glavnim uzrocima svjetskih ratova.“ (Ćurak, 2011 : 109) Rivalstvo koje prerasta u jedinstvenu zajednicu jeste upravo rivalstvo Njemačke i Francuske. Nekoliko decenija poslije, dolazi do stvaranja nadnacionalne unije, unije prijateljstva i saradnje. Rivalstvo biva transformisano u zajednicu država koje stvaraju jednu bezgraničnu uniju. Uniju koja sada ima vlastiti identitet i vlastitu naciju. Evropski identitet i evropsku naciju.

Da li je to moguće i na prostoru Zapadnog Balkana? Proces koji je prošla Evropa, od rivalstva do zajedništva, za ovaj prostor čini se nekako nemogućim. Prvo, ko bi to mogao povući prvi potez ka zajedništvu? Proces evropske integracije zasnovan je prvenstveno na pozitivnom stavu prema drugima i drugačijima. Takav stav imale su i Francuska i Njemačka među sobom. Decenije rivalstva, transformisale su se u prijateljstvo i pozitivno poimanje drugoga. Kada je riječ o Evropi i Evropskoj uniji, veliki iskorak čini francuski ministar vanjskih poslova, Robert Schuman.

„Čuvena Schumanova deklaracija od 9. maja 1950. postaje inicijalna programska jezgra izgradnje Evrope kao geoekonomske i geopolitičke trajektorije: „Gotovo na petogodišnjicu kapitulacije Njemačke, Francuska čini prvi odlučni korak ka izgradnji evropske zajednice i u tome joj se pridružuje Njemačka. To će uticati da stanje i odnosi u Evropi pretrpe velike promjene.“ (Ćurak, 2011 : 111) Prvi korak ka izgradnji zajedništva, nakon pomirenja, jeste korak ka pozitivnom, možemo reći idealtipskom miru. Pozitivni mir za Zapadni Balkan je i dalje dalek i nedokučiv. Političke elite našeg područja i dalje smatraju kukavičlukom i slabošću ukoliko krenu tim putem. Gubitak fotelje, mandata i novčane moći je daleko važniji od dobijanja solidarnosti, napretka i razvoja. Dobro došli na Balkan!

Zapadni Balkan jeste prostor gdje se ispred svega prvo stavlja negativno, rigidno i pogrešno. Tako je i kada je u pitanju osjećaj pripadnosti, koji prerasta u nacionalizam, naravno pogrešno tumačen. 90te godine svjedoče tome, trulom i izopačenom nacionalizmu. Zapravo,

može se reći da Zapadni Balkan i dalje živi te 90te godine prošlog vijeka. Jedina razlika jeste da vatra ne bukta, obustavljena je, kao i svakodnevno ratno okruženje i dejstvo. Međutim, na tlu ovog područja i dalje je prisutno „neprijateljstvo“ koje svoje korjene ima u prošlosti. Narod Zapadnog Balkana nema pozitivan stav prema drugome i drugačijem. Čak ni danas, ne postoji jasno i snažno ispružena ruka suživota i prijateljstva. Narodi žive jedni pored drugih, umjesto da žive zajedno, jedni sa drugima.

Takav stav, prožet nacionalizmom, Zapadnom Balkanu nije donio mnogo dobra, naprotiv, donosi svakodnevne krize, sporove i destabilnosti. U konačnici dovodi do konflikta. Konflikt nastaje zbog pogrešnog tumačenja drugoga, pogrešnog poimanja nacionalizma i njegove infiltracije u političku sferu države. Politizacija nacionalizma vidljiva je na prostoru Zapadnog Balkana. Nije moguće odjednom izbrisati decenijama, pa čak i vjekovima stare linije prošlosti. Međutim, one ne trebaju vječno živjeti među nama. Zapadni Balkan se vrti u krug. Ponovo živi prošlost. A svima je znano, prošlost nema budućnost.

Prošlost Zapadnog Balkana, svjetu je poznata kroz metaforu nasilja i neprijateljstva. Kroz prizmu nestabilnosti i nesigurnosti. Ono u čemu su zemlje Zapadnog Balkana dobre, jeste stvaranje još većeg jaza ka putu stabilnosti i razvoja. Ne može se reći da Zapadni Balkan, u osnovi, želi biti samo jedna ivica na rubu propasti. Prostor u kojem ne postoje dobri aspekti života, aspekti prosperiteta i napretka. Međutim, mnoštvo politika, mnogostruko djelovanje različitih međunarodnih aktera unutar ovog prostora dovodi do konfuzije i konstantnog tapkanja u jednom mjestu. Budućnost nije vidljiva ukoliko ne znamo put kojim treba ići. A puteva ima mnogo, evropski, američki, ruski, kineski, srbijanski ili balkanski.

Raskrsnice ovih puteva, razilaženja vanjskih aktera dovodi do pucanja već slabe unutrašnje kohezije. Primjer je i sama Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina se može smatrati eksperimentalnom državom Zapada, tačnije SAD – a. Pošto smo i dalje, preko dvije decenije u stagnaciji, možemo reći da eksperiment nije uspio. Djelovanje međunarodne zajednice na prostoru Bosne i Hercegovine kao da samo komplikuje već dovoljno zamršenu strukturu ove države. Država postaje poljuljana različitim interesima i ciljevima različitih aktera. Zamršenost postaje veća, uz Zapad na jednoj strani i Istok na drugoj.

Trka za moć Istoka i Zapada se nastavlja, mada znamo da je Hladni rat završen. Međutim, Rusija, izlazeći iz krize i rasula SSSR-a, obnavlja se u jedinstvenu regionalnu silu, silu koja u sebi sadrži različite pravce i vrste vladanja i uređenja. „Vladimir Putin, trenutni predsjednik Ruske Federacije, uspio je da uradi nešto što drugima nije pošlo za rukom. Putinova Rusija je

zemlja atlantista, slavenofila i evroazijanizma. Rusija je zemlja atlantista kada njoj to odgovara, primjer je sama borba protiv terorizma, zatim zemlja slavenofila kada je potrebno dati duhovni smisao samoj geopolitici. Rusija kao zemlja evroazijanizma onda kada treba demonstrirati Zapadu da je Rusija, a ne prekookeanska Amerika, stožerna zemlja Evroazije.“ (Ćurak, 2011 : 68)

Pogled na Zapadni Balkan, iz percepcije Zapada i Istoka je potpuno različit. Može se reći da žele prosperitet zemalja Zapadnog Balkana, ali njihov put ka prosperitetu nije isti. To je moguće vidjeti na tlu Bosne i Hercegovine. Dejtonska Bosna je država sa dva entiteta, tri konstruktivna naroda i mnoštvom zaostalih i nerješениh problema. Već je bilo riječi o samom uređenju ove države, kao i o mnogim poteškoćama sa kojima se stanovništvo svakodnevno suočava. Jedni žele jedno, drugi drugo, dok treći gledaju koja im strana, u kojem slučaju, više odgovara. Naravno, potrebno je naglasiti, svako gleda svoj interes. Međutim, gdje se tu nalazi interes Istoka i Zapada? Govoreći o Bosni i Hercegovini, nije moguće zaboraviti potpuni apsurd državnog uređenja. Za mnoge napredak Bosne i njen ulazak u euroatlanske integracije moguć je jedino uz integraciju entiteta u jedinstvenu državu. Naime, članstvo u EU i NATO-u, dejtonske Bosne i Hercegovine samo dovodi do još većeg ponora unutar granica ove države. Interes Zapada ogleda se u ukidanju dejtonske Bosne, pošto je njihova prvobitna misao propala. Interes Istoka jeste egzistencija entiteta, Republike Srpske i Federacije BiH, onakvih kakvi sada jesu, sa jednim izuzekom, ukidanje OHR-a.

Ured visokog predstavnika je dio Dejtonskog mirovnog sporazuma, tačnije Aneks 10. Politika koju zagovara Srbija, Republika Srpska i Rusija nije moguća ako žele opstanak dejtonske Bosne. Nije moguće samo ukinuti jedan dio sporazuma, a da se pri tome ne dese i druge promjene.

Bosna i Hercegovina ponovo postaje tačka sukoba. Spojnica svih mišljenja, interesa i uticaja. Kuda to vodi nije teško shvatiti. Nastavi li se ovako, prosperitet i napredak biće mnogo dalji nego prije. Iako je Hladni rat zvanično završen, SAD i Rusija, svoje nerješene nesuglasice iz prošlosti nastavlja na tlu Zapadnog Balkana.

Gdje je tu Evropa? Multipolarnost zapravo predstavlja više centara moći, više sila. Ali mi smo danas ponovo zapeli na samo dvije vodeće sile, SAD i Ruska Federacija. Evropa kao da je marionetska lutka prekookeanske sile. Potreban je mnogo veći napor Evropske unije da bude samostalna, potrebno je da sama donosi odluke vezane za Evropu i zemlje koje je čine. Ukoliko to ne uradi, Evropska unija nije ništa drugo nego produžena ruka SAD-a u Evropi.

Cilj Evropske unije jeste stvaranje jedinstvene Evrope. Stvaranje jednog jedinstvenog naroda, jedinstvene kulture i jezika, stvaranje evropskog naroda, jezika i kulture. To je jedan veoma ambiciozan cilj. Cilj čiji put je okarakterisan kao težak, sa mnogo neuspjeha i grešaka, ali svakako nije nemoguć. Jedna od prednosti Evropske unije jeste njena politika produženog konteksta.

U svojoj knjizi „Raspad nacije“ Robert Kuper govori o politici koja omogućava članicama da se bave onim problemima kojima žele da se bave. Da traže rješenje za probleme koji se mogu riješiti. Ostali, nerješivi problemi prosto će se sami riješiti ili će sami od sebe nestati. Međutim, gdje se tu nalaze zemlje jugoistočne Evrope? Može se reći da Zapadni Balkan zapravo sam od sebe jeste problem. Očigledno je to problem koji nije rad za rješavanje, problem koji članice pokušavaju zaobići i nadaju se da će se prosto sam od sebe riješiti. Svjedoci smo da to nije slučaj.

Problem Zapadnog Balkana i dalje je nerješen. Razlog toga moramo potražiti i u samim granicama ovog područja. Nije ni čudo da mnoge evropske, svjetske, civilizovane države na Zapadni Balkan gledaju kao na područje nestabilnosti i konstantnog sukoba. Naša prošlost jeste obilježena mnogim sukobima i ratnim dešavanjima. Zbog toga je Zapadni Balkan problem koji se preskače. Niti jedna članica ne misli da je potrebno u svoj krug dovesti države koje sadrže karakteristike nesigurnosti, nestabilnosti i neprijateljstva. Dvesti to „divljaštvo“ u tako civilizovan svijet i nije tako dobra ideja.

Međutim, potrebno je naglasiti da narod Zapadnog Balkana nije divlji. Niti je u konstantnom ratu, vatra je davno obustavljena. Da li imamo neprekidne ispade naše političke elite? To svakako. Ali to je nekolicina. Zapadni Balkan nije sačinjen samo od njih. I Zapadni Balkan zaslužuje da bude dio evropskog naroda, evropskog jezika i kulture. On zaslužuje da bude dio evropskog „MI“. Samo tako je moguće iskorjeniti etnonacionalistički nastrojene elite Zapadnog Balkana. Moguće je od divljaštva postati civilizovan, kao i od bezakonja stvoriti državu zasnovanu na zakonima. Potrebna je samo viša svjest o Zapadnom Balkanu.

Samo buđenje Evrope, može dovesti do buđenja Zapadnog Balkana. U suprotnom, šta je drugo Jugoistočna Evropa, s' postdejtonskom Bosnom i Hercegovinom, „preddejtonskim“ Kosovom, frustriranom Srbijom, samostalnom Crnogm Gorom i državnopravno još uvijek u potpunosti nepotvrđenom Makedonijom, nego teritorija bez „bezlične zakonitosti“, područje golog života, o kojemu i za kojega odlučuje inozemni upravljački faktor, kad hoće, koliko hoće i šta hoće. (Ćurak, 2011 : 74)

6. Evropska unija, NATO/SAD, Ruska Federacija na prostoru Zapadnog Balkana

Iako je Hladni rat već odavno završen, bipolarnost prerasta u novi svjetski poredak, borba za prevlast se nastavlja. Ravnoteža moći na svjetskoj sceni i dalje ima karakter bipolarnosti. Istina, Istočni i Zapadni blok bivaju raspadnuti, pojavljuju se novi igrači i nove sporne regije, ali borba za moć između SAD – a i Rusije i dalje je prisutna. Naravno, niti SAD – e, niti Ruska Federacija to neće priznati, oni jednostavno štite svoje nacionalne interese. Današnje doba, doba globalizacije, dovodi do umnožavanja, nesmetanog kretanja ljudi, robe i informacija, što za rezultat ima „brisanje“ granica, te se nacionalni interesi mogu nalaziti i kilometrima i miljama daleko od države koja ih brani. Tako zemlje Zapadnog Balkana predstavljaju nacionalne interese SAD – a i Rusije, koji se moraju štititi i čuvati.

Deceniju, dvije, Evropska unija, NATO savez, SAD - e i Ruska Federacija egzistiraju na prostoru Zapadnog Balkana. Za njih ovaj prostor ima izuzetan značaj. Razlozi za značaj i vrijednost Zapadnog Balkana za međunarodnu zajednicu, tačnije gore navedene aktere međunarodnih odnosa su različiti.

Raspadom Jugoslavije, Evropska unija i NATO savez ulažu znatne napore kako bi prostor Zapadnog Balkana bio prostor stabilnosti i razvoja. Ulaskom Slovenije u Evropsku uniju, 2004. godine dolazi i do postepene demokratizacije ovog područja. NATO savez, tačnije SAD - e smatra liberalnu demokratiju jednom od vodećih uređenja, uređenja koje dovode do mira i bezbjednosti svijeta. Pomoću svog angažmana na prostoru Zapadnog Balkana, bilateralnih odnosa i dijaloga, Evropa proširuje svoje djelovanje. Crna Gora nakon referenduma o nezavisnosti, proglašava nezavisnost od Srbije, te nekoliko godina kasnije postaje članicom Sjeveroatlanskog saveza. Pored Crne Gore, Makedonija, odnosno Sjeverna Makedonija ulazi u sastav NATO saveza. Time Srbija i Bosna i Hercegovina ostaju zemlje koje još uvijek nisu pristupile euroatlanskim integracijama. Naravno, tu je i Kosovo, koje ima status jedinstvene države, još uvijek u potpunosti nepriznate od strane svih država članica Ujedinjenih nacija.

Nakon raspada Sovjetskog Saveza, Rusija prolazi kroz niz državnih kriza, kako na ekonomskom, političkom i kulturnom polju, tako i na polju diplomatije i međunarodnih

odnosa. Završetkom Hladnog rata, moć koju je Sovjetski Savez nekada imao se gubi, te Rusija postaje jedna slaba, ranjiva država, čija se budućnost ne čini lakom za prognoziranje. Mnogi analitičari međunarodnih odnosa su čak vidjeli mogućnost potpune potčinjenosti Ruske Federacije Zapadu, s obzirom na hegemonistički nastrojenu diplomatiju SAD – a u tom periodu, ali i lošu i slabu poziciju Rusije. Međutim, dolaskom na vlast Vladimira Putina, 2000. godine, Rusija počinje svoj oporavak, te od jedne oronule države, postaje vodeća regionalna sila, sa tendencijama da postane globalni svjetski igrač. Ponovno rusko rađanje veliki uticaj ostavlja na zemlje Zapadnog Balkana.

Jedna od zaista izvanrednih odlika ruske post-sovjetske debate o vanjskoj politici bila je gotovo istovremena ponovna pojava dva međusobno povezana i međusobno osnažujuća diskursa: diskurs o geopolitici i diskurs o euroazijstvu. “Uprkos mnoštvu konkurirajućih ideja, nacрта i ideologija, samo je diskurs o geopolitici / evroazijanstvu predstavljala najsveobuhvatniji pokušaj Rusije da se pomiri sa sovjetskim kolapsom i međunarodnim poretkom koji je stvorio. Važno je pomenuti da proces evroazijskih integracija praktično započinje nakon raspada Sovjetskog Saveza, a time i jedinstvenog bezbjedonosnog, političkog i ekonomskog sistema. Ispostavilo se da novonastale države nisu bile u stanju da samostalno dostignu nove, odnosno više standarde. U takvim okolnostima 21. decembra 1991. god. formira se Zajednica Nezavisnih Država, u čijem je okviru potpisano više sporazuma koji se ponajviše tiču bezbjednosti i ekonomije. Glavni inicijator za potpisivanje spomenutih sporazuma o bezbjednosti bila je upravo Rusija., (Morazova, 2009 : 681 – 683)

Prvi mandat Vladimira Putina (2000.-2004.) došao je u vrlo nestabilnom periodu u modernoj ruskoj historiji. Ruska ekonomija je bila u ekspanziji, sigurnost unutar države zbog čečenskog terorizma je bila na niskom nivou. Putin je sproveo velike promjene u strukturi vlasti, te je morao da reaguje teškim mjerama kako bi poboljšao situaciju, u čemu je koliko toliko i uspio.

Vanjska politika novorođene Rusije se zasnivala na energetici, prirodnom gasu od kojeg zavisi gotovo polovina svjetske populacije. Zahvaljujući prirodnom gasu, Vladimir Putin popravljala ekonomsku situaciju države, koja je pretrpjela ogromnu štetu prilikom krize. „Jedno od najvažnijih dostignuća Putinove prve vladavine na spoljno – političkom planu bilo je potpisivanje novih spoljno – političkih i bezbjednosnih dokumenata pod okvirom takozvanog Spoljno – političkog Koncepta, koji je odobren 28. juna 2000. Godine. Koncept je potvrdio da Rusija vidi sebe kao veliku silu koja posjeduje značajan diplomatski uticaj u

svijetu. Putin je takođe pružio podršku modernizaciji nuklearnog naoružanja i dao zeleno svjetlo da se proširi konvencionalni arsenal ruske vojske.“ (Marković, n.d. : 110) Ovaj koncept je dopunjen 2007. godine, što omogućava dalji napredak i razvoj Rusije kao globalne sile.

“Ruska spoljna politika pod Putinom zasnivala se na prilično konstantnim principima. Rusija sebe vidi kao regionalnog i globalnog aktera, kao veliku silu, koja može ostvariti kooperativni odnos sa zemljama sa veoma različitim interesima i izgledima. Uprkos jačanju integracija, Rusija sebe smatra posebnom i različitom te, Putin je smatrao prirodnu sudbinu Rusije kao sudbinu moderne velike sile koja ispoljava ne samo vojnu moć već predstavlja važan ekonomski i politički akter. Iako postoji priča o „univerzalnoj civilizaciji“, ruska spoljna politika zasniva se na konvergenciji odabranih interesa, a ne na vrijednostima. U suštini vanjskopolitički prioriteti Rusije su orijentirani na sigurnost. Sama vanjska politika je više usredotočena na ključne bilateralne odnose. Agresivna konforntacijska vanjska politika nije postala rezultat i posljedica rasta autoritarnosti u Rusiji. Važno je naglasiti, da koliko god je ostajalo prostora za zapadnu saradnju sa Rusijom u mnogim oblastima zajedničkog interesa Zapad nije mogao pretvoriti Rusiju u svoj sistem vrijednosti. Vjerovalo se da se to neće ostvariti u ovom mandatu, niti za mnogo godina nakon toga., (Lo, 2004 : 7 – 8)

Ruski uticaj na geopolitiku svijeta značajan je i u polju upotrebe sile, kao i vojne podrške i vojnog naoružanja. Poznato je da je Rusija jedna od stalnih članica Vjeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, te da je bila protivnik vojnih aktivnosti NATO saveza na prostoru Balkana 1995. i 1999. godine. Pored vojnog i ekonomskog napredovanja Rusije, njena diplomatija i spoljašnje djelovanje ogleda se i u širenju ruske kulture. Ovakav koncept se naziva „mekom“ diplomatijom. „Meka“ diplomatija „odnosi se na sposobnost jedne zemlje da promoviše i odbrani svoje interese koristeći nenasilne mjere, poput davanja podrške nevladinim organizacijama i istraživačkim centrima, zatim kroz javnu diplomatiju i sponzorisanje kulturnih dešavanja.“ (Marković, n.d. : 111) Koncept „meke“ diplomatije, tokom Putinovog mandata, ogleda se i kroz promociju ruske kulture, njihove istorije i jezika. Ovakav pristup, tačnije „meka“ diplomatija izražena je i u spoljno – političkom djelovanju Zapada, NATO saveza i SAD – a.

Rusija polako počinje da se širi ka evropskom tlu, koristeći i „meku“ i „tvrdu“ diplomatiju, što je najviše izraženo na prostoru Zapadnog Balkana. „Interesi Rusije na Balkanu se prostiru od političko – ekonomskih, geo – strateških, do trgovinskih, poput ulaganja u infrastrukturne

projekte, i društvenih poput turizma. U posljednjih 10 godina, posjete visokih ruskih zvaničnika zemljama Balkana su učestale, paralelno sa povećanjem istraživačkih studija prema planiranoj izgradnji cjevovoda, kao i drugih projekata u domenu energetike. To je samo razgranalo ruske političke, trgovinske i kulturne veze na Balkanu, i direktno je doprinjelo jačanju diplomatskog uticaja Rusije u jugoistočnoj Evropi.“ (Marković, n.d. :112)

Ruske veze sa Balkanom su veoma bitne, istorijski gledano, ali i duboko ukorjenjene. Djeleći istu dominantniju vjeroispovjest, i vrlo sličan jezik sa mnogim zemljama Balkana, Rusija predstavlja značajnog igrača u regionu. Također, Rusija je imala i važnu ulogu u rješavanju sukoba u bivšoj Jugoslaviji, jer je bila dio većine međunarodnih inicijativa za okončavanje sukoba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu.

Srbija i Republika Srpska, zbog zajedničke prošlosti, pravoslavlja, ali i lošeg iskustva sa NATO savezom, bilateralno saraduju sa Rusijom, čime izražavaju težnju za Euroazijskim integracijama i saradnji. Ruski uticaj na ovom prostoru je snažan, isprepleten sa prošlošću, te postaje sve teže iskorjeniti ga. Naravno, ako je to uopšte moguće. Prisustvo Rusije na prostoru Zapadnog Balkana dovodi do stagnacije na putu ka euroatlanskim integracijama. Zemlje Zapadnog Balkana, koje egzistiraju kao članice Evropske unije i NATO – a, izražavaju zabrinutost za svoje susjede. Ta zabrinutost se upravo odnosi na ruski uticaj i moć koju isijava u njihovoj životnoj sredini. Konstantni rivalitet, te želja za dominacijom unutar međunarodnog sistema, dodatno komplikuje odnose u samom Zapadnom Balkanu. Isprepletano djelovanje Evropske unije, NATO saveza i Ruske Federacije, Zapadni Balkan dijeli na one za i one protiv. Evropi ponovo prijete linija rascjepa, što značajno utiče na poimanje sigurnosti i stabilnosti na prostoru Zapadnog Balkana. Svi akteri međunarodnog poretka koji djeluju na prostoru Zapadnog Balkana imaju za cilj razvoj stabilnosti i sigurnosti ovog područja. Međutim, svojim nekoordinisanim radom, dovode do destabilizacije, čime je njihov cilj na klimavim nogama.

„SAD imaju trajan interes za mir u regionu Zapadnog Balkana, zbog toga što nestabilnost na ovom prostoru predstavlja pretnju za mir u čitavoj Evropi i ugrožava američke saveznike i uspostavljenu ravnotežu snaga koja odgovara američkim interesima.“ (Kostić, 2019 : 353)
SAD svoje djelovanje na Zapadnom Balkanu sprovodi kroz jačanje sigurnosti i sigurnosnih angažmana, zatim promovisanje i stvaranje slobodne trgovine i demokratskog uređenja. Američki uticaj je najviše vidljiv kroz djelovanje NATO saveza na ovom regionu. Stabilizacija Zapadnog Balkana moguća je prije svega članstvom u Sjeveroatlanskom savezu, zatim i

članstvu u Evropskoj uniji. Euroatlanske integracije dovode do niza reformi političkog, sigurnosnog, vojnog i ekonomskog uređenja zemalja. Kroz stabilizaciju i stvaranje prijateljskih odnosa sa evropskim organizacijama, SAD ostvaruju dominaciju na ovom prostoru, čime pokušavaju smanjiti ruski uticaj na minimum, te dovesti do potpunog protjerivanja Ruske Federacije sa prostora Zapadnog Balkana.

S' obzirom na jaku želju, ali i volju i nadu zemalja Zapadnog Balkana da budu dio Evrope, da pripadaju jedinstvenoj uniji, „SAD su stalno isticale da put ka Evropskoj uniji vodi preko NATO – a i da su sve države prije nego su postale članice Evropske unije, postale članice NATO – a. Ravnoteža snaga u ovom regionu, u skladu sa američkom koncepcijom, znači ravnotežu u korist onih zemalja i naroda koji podržavaju SAD i time uvećavaju njihovu globalnu moć i širinu njihovog prostiranja.“ (Kostić, 2019 : 353)

Ravnoteža snaga i moći unutar Zapadnog Balkana za sada jeste na strani američkih i evropskih interesa. Želja za dominacijom SAD – a, kao i dostizanje titule jedine svjetske sile može se ogledati kroz aganžman na ovom području. „Geopolitička praksa savremenog svijeta, jasno pokazuje težnje SAD za uspostavom novog svjetskog poretka unipolarnog svijeta, podrazumijevajući pri tome apsolutnu kontrolu geografskog prostora Zapadnog Balkana i Balkana uopšte.“ (Živković, 2020 : 87)

Zapadni Balkan zauzima posebno mjesto u vanjskoj politici SAD – a. Razlog toga može se tražiti i u želji za vraćanjem stare slave, svjetskog hegemonu, ili jednostavno želji za mirnijim i sigurnijim svijetom. SAD znatno ulaže u ovaj region, prije svega putem NATO saveza, ali i uz pomoć drugih aktera vanjske politike i diplomatije. Djelovanje SAD – a na prostoru Zapadnog Balkana se prije svega ogleda kroz konstantno prisustvo vojnih snaga, uspostavljanje vojne baze na prostoru Zapadnog Balkana. Vojno sposobni stranci unutar Zapadnog Balkana ne bi trebali predstavljati prijetnju, njihova uloga jeste u pružanju pomoći lokalnim vojnim i policijskim snagama. Ovakvim činom, doprinosi se većoj stabilnosti, što u konačnici dovodi i do veće sigurnosti regiona, ali i svijeta. Još jedan vid djelovanja SAD – a jeste i angažovanje na polju ekonomije i privrede, što dovodi do socijalnog napretka ovog područja. Djelovanje na ovom polju za cilj ima jednostavno i učinkovito sprovođenje demokratije.

Međutim, jedan od glavnih poslova SAD – a, ali i NATO – a, jeste da drže Srbiju u svojoj blizini. Poznato je da Srbija na Balkanu predstavlja krivca za svaki sukob, raspad Jugoslavije, kao i za rat koji je uslijedio tim povodom. Nezadovoljstvo Srbije svojim položajem, s

obzirom na njenu istoriju i ulogu u stvaranju bivše Jugoslavije, prijeti stvaranju saveza sa Rusijom. Ruski uticaj na Balkanu najizraženiji je upravo na području Srbije. Znatno uticaj ostvaruje i u Republici Srpskoj, gdje se svakodnevno može čuti priča političke elite o ocjepljenju od Bosne i Hercegovine, te i samom nestanku iste. Naravno, Republika Srpska bi imala značajnu podršku Srbije i Rusije. Međutim, ocjepljenje jednog dijela Bosne i Hercegovine ostaje samo na razini političke i izborne kampanje.

Srbija je država koja želi ići putem evropskih integracija, ali isto tako želi imati blisku saradnju sa Ruskom Federacijom. S' obzirom da NATO savez, tačnije SAD ne podržavaju prisustvo Rusije na prostoru Zapadnog Balkana, svoj angažman pokušavaju prilagoditi situaciji. Ukoliko uspiju da ubjede Srbiju da se odrekne bratstva sa Rusijom, SAD ima mogućnost za potpunom dominacijom na prostoru Zapadnog Balkana, naravno zajedno sa Evropskom unijom. Dobro je poznato da, SAD – e imaju dominantniju ulogu. Od presudnog značaja za protjerivanje Rusije sa prostora Balkana jesu dobri odnosi sa Srbijom, ali i srpskim narodom. Zbog toga će „SAD jačati ulogu u dva pravca – prvo će biti odobrovoljavanje i uzdizanje Srbije (na primjer kroz podsjećanje na srpsko – američka prijateljstva ostvarena tokom dva rata, čime bi se pokušalo uspostavljanje i oživljavanje „tradicionalno“ dobrih odnosa; podršku „razgraničenju“ kao načina rješavanja statusa Kosova ili zahtjevima za ukidanjem kosovskih taksi uvedenih na robu iz Srbije ili Bosne i Hercegovine krajem 2018. godine u iznosu od 100%), a drugo, u slučaju da ovakva strategija ne uspije uslijediće oštriji pristup, uz moguće pojačano vojno prisustvo u regionu i izolaciju Srbije.“ (Kostić, 2019 : 356) Pristup SAD – a, njegovo djelovanje i angažman na prostoru Zapadnog Balkana od vitalnog su značaja za dalji razvoj i progresiju ovom područja. Tome svjedoči i izvještaj Atlanskog saveza iz 2017. godine, u kojem se jasno stavlja do znanja da je učešće SAD – a na prostoru Zapadnog Balkana neupitno i da je razvoj moguć uz vodeću ulogu SAD – a. Izvještaj nosi naziv „Balkan naprijed: Nova strategija SAD – a za region“.

Kroz novu strategiju, SAD – e se nada učvršćenju kohezije Zapadnog Balkana. Za SAD – e, glavni krivac za destabilizaciju i stagnaciju regiona jeste Rusija. Već je rečeno da Rusija i Srbija, kao i Republika Srpska imaju bliske diplomatske odnose. Zbog svoje istorije i vjere, može se reći i bratske odnose. Takvi odnosi, bliska saradnja i sve veće prisustvo Ruske Federacije na ovom prostoru, remeti dalje planove SAD – a. Politika SAD – a je jasna. Jedini put koji vodi do razvoja, napretka i stabilnosti jeste put euroatlanskih integracija, pri čemu se misli na potpuno odsustvo Rusije i njenog uticaja. Ovakav stav dodatno potvrđuje ranije rečenu tezu o želji za dominacijom i hegemonijom SAD – a. Potpuno raskidanje srpsko –

ruskih odnosa, ne čini se vjerovatnim, može se reći i mogućim. Prije svega, potrebno je naglasiti da Rusija na teritoriji Srbije ima veliki broj organizacija i institucija, prije svega Rusko – srpski humanitarni centar, čije sjedište je u Nišu.

Gledajući očima SAD – a i saveznika, osnivanje institucija i centara na teritoriji Zapadnog Balkana, ima za cilj potpunu destabilizaciju regiona, kao i zamrzavanje sukoba i konflikata. Tačnije, širenje Rusije i ruskog uticaja na Zapadni Balkan dovodi do klimanja ravnoteže snaga na ovom prostoru. Ravnoteža snaga poljuljana je i konstantnim „njegovanjem mržnje“ prema NATO savezu i SAD – u, zbog bombardovanja Srbije koja su se desila 24. marta 1999. godine. Potrebno je istaći da na teritoriji bombardovane države, postoji velika količina osiromašenog uranija, zbog čijeg prisustva oboljeva ogroman broj stanovništva. Tema bombardovanja, ali i druge teme koje su vezane za položaj Srba na prostoru Zapadnog Balkana, sve više Srbiju okreću ka uniji sa Ruskom Federacijom. Kako bi stvar okrenuli u svoju korist, Zapad 2001. godine, osniva Komitet o osiromašenom uranijumu, kao svoju „ad hoc“ instituciju.

„Za SAD ovaj region je značajan za bezbjednost Evrope i NATO kao vojnog saveza, te je u tom smislu članstvo u NATO doprinos ostvarivanju bezbjednosti u Evropi. Za NATO, članstvo ovog regiona znači više demokratije, ekonomskog prosperiteta i stabilnosti.“ (Kostić, 2019 : 360)

Većina zemalja Zapadnog Balkana ima članstvo u NATO savezu, samim tim na ovom području nastanjeno je nekoliko vojnih baza SAD – a. Vojno učešće i angažovanje, jeste jedno od prvih koraka za stabilizaciju i integraciju Zapadnog Balkana. Ukoliko bude potrebno, SAD – e će, zajedno sa svojim saveznicima, pojačati vojni uticaj i kapacitet. Kada je riječ o Srbiji, njeno političko vodstvo je naglasilo neutralnost, kada je u pitanju vojna sfera. Time Srbija pokušava „sjediti na dvije stolice“, te imati podršku i Istoka i Zapada. Tačnije, ne želi okrenuti leđa niti jednom, niti drugom, te pokušava izvući što veću korist.

Rusija, djelovanjem na prostoru Zapadnog Balkana, pokušava stvoriti koncept multipolarnog poretka, čime će dovesti do slabljenja hegemonije SAD – a. „Ona nastoji da podrije američku globalnu dominaciju, ali i uticaj Evropske unije, kao druge konkurentne koncepcije na ovom prostoru, kroz držanje otvorenih sukoba koji omogućavaju rusko prisustvo u regionu poput grčko – makedonskog, srpsko – albanskog i bosanskog, kako bi se onemogućio njihov prijem u NATO, a u cilju doprinosa ostvarivanju šire evropske i globalne ravnoteže. „ (Kostić, 2019 : 362) Rusija kroz NATO bombardovanje, kao i status Kosova, širi svoj uticaj, čime

degradira djelovanje Zapada. Međutim, potrebno je naglasiti da je većina zemalja Zapadnog Balkana unutar NATO saveza, samim tim Rusija biva okružena vojnim bazama NATO – a i SAD – a. Ukoliko želi imati jednu od vodećih uloga u današnjem multipolarizmu, Rusija mora biti oprezna. Odnosno, ne smije dozvoliti da od SAD – a napravi „javnog neprijatelja“, da odnosi dodatno budu zaoštreni. Takvi odnosi mogu dovesti samo do veće destabilizacije Zapadnog Balkana, ali rivalstvo dvije vodeće sile, može dovesti i do destabilizacije svjetskog mira i sigurnosti.

„Rusija i Zapadni Balkan“, autora Dušana Reljića, govori o tri osnovna stuba djelovanja Rusije na ovom području. Prije svega „privilegovana pozicija Rusije kao stalne članice Vjeka sigurnosti Ujedinjenih nacija, čime pokušava uticati na zamrznute sukobe u regionu, zatim putem povezanosti sa pravoslavnim narodima Zapadnog Balkana, kao i sa narodima koji su već u sastavu NATO – a i Evropske unije i u konačnici njen privredni značaj, ponajviše u sferi energetike.“ (Reljić, 2009)

„Spoljna politika Ruske Federacije prema zemljama Balkana čak je razvijenija i fleksibilnija od pristupa i politike Evropske komisije prema zemljama ovog regiona. Srbija je dobila podršku Rusije (kao i Kine) u Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih nacija u problematici oko nezavisnosti Kosova i Metohije. U isto vrijeme, ruske diplomate su upotrebili slične argumente koji su prethodno korišteni da bi se opravdala nezavisnost južne pokrajine Srbije u međunarodnim ustanovama, kada je Rusija priznala „državnu“ nezavisnost gruzijskih teritorija Abkazije i Južne Osetije koje je ostalo goruće i nerazjašnjeno pitanje.“ (Marković, n.d. : 115)

Konstantna borba za prevlast i dominaciju na prostoru Zapadnog Balkana traje godinama. SAD – e i Rusija su u svakodnevnom, političkom, vojnom i ekonomskom takmičenju i nadmetanju. Ovakav scenarij je već viđen tokom 40 godina dugog Hladnog rata. Da li će ikada doći kraj? Ovo pitanje ne muči samo države Zapadnog Balkana, već čitav svijet. Na prostor Zapadnog Balkana gleda se kao na regiju u razvoju, regiju u kojoj se moraju štiti interesi velikih sila. Mislim da ni sam narod ovog prostora nije svjestan stalnog, kontinuiranog uticaja i jednih i drugih, kao ni važnosti svojih zemalja za međunarodni sistem.

Zapadni Balkan je prostor koji je danas više rasparčan, nego tokom rata koji prati raspad bivše Jugoslavije. Suparništvo Istoka i Zapada samo dodatno mrsi konce na ovom prostoru. Jedni druge optužuju, kude i remete. Time remete i odnose država koje čine Zapadni Balkan. Već viđeno, stvaraju se „saveznici“ oko Istoka i Zapada. Zemlje za i zemlje protiv. Države

koje su članice NATO saveza su protiv Rusije, i obrnuto. Srbija i Bosna i Hercegovina, tačnije njen entitet Republika Srpska, i dalje se nalaze na sredini. Ruski uticaj u ovim zemljama je snažan. Srbija, iako ima status kandidata za članstvo u Evropsku uniju i dalje podržava i razvija saradnju sa Rusijom. Ono što dodatno komplikuje odnose jeste i Srbijino pozivanje na vojnu neutralnost, neučestvovanje u NATO misijama, kao i podržavanje ruskog širenja na Zapadni Balkan. SAD – e optužuje Rusiju za destabilizaciju i destrukciju Zapadnog Balkana, da dovodi do stagnacije razvoja i napretka regiona. Na drugoj strani, Rusija optužuje SAD – e za nametanje demokratije, okretanje „braće“ ka Zapadu i primoravanje na članstvo u euroatlanske integracije. A narod? On se nalazi između političkih igara velikih sila, čekajući, decenijama bolju, stabilniju i sigurniju budućnost.

Pored SAD – a/NATO saveza i Rusije, Evropska unija ostvaruje značajan uticaj na prostor Zapadnog Balkana. Iako se SAD – e i Rusija baziraju na vojnu sferu, Evropska unija ima drugačiji pristup stabilizaciji ovog regiona. Naravno, sigurnost određenog prostora se tiče vojnih snaga, ali stabilizacija se postiže drugim sredstvima i principima. Evropska unija se okreće stabilnosti kroz principe dobre uprave. Dobra uprava zapravo zagovara demokratizaciju, postojanje građanskog društva, kao i vladavine prava. Potrebno je proširiti vladavinu prava i demokratiju na region koji je godinama živio u jednom zatvorenom društvu i uređenju koje nije imalo slobodu štampe, čak ponekad ni slobodu govora. Takvo zatvoreno društvo, nakon raspada jedne federacije, potrebno je voditi ka boljem, pravednijem i slobodnijem uređenju. Takvo uređenje, po Evropskoj uniji, jeste demokratsko uređenje. Evropska unija, već godinama radi na stabilizaciji Zapadnog Balkana kroz izgradnju institucija, izgradnju vladavine prava, slobodnijeg i jačeg građanskog društva.

Strategija Evropske komisije, koja datira iz februara 2018. godine, „Vjerodostojna perspektiva proširenja i pojačano angažovanje Evropske unije na Zapadnom Balkanu“, govori upravo o tome koliko je bitno da „kandidati za članstvo moraju imati prioritete, te da se oni ogledaju kroz vladavinu prava, pravdu i osnovna prava. Moguće članstvo u Evropsku uniju je u političkom, sigurnosnom i ekonomskom interesu unije, čiji je osnovni cilj jača, stabilnija i ujedinjena Evropa, zasnovana na zajedničkim vrijednostima.“ (A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans)

Djelovanje Evropske unije zasniva se na inicijativama, kojih ima šest, „jači podsticaj i kontrola vladavine prava, jačanje sigurnosne saradnje, podrška socioekonomskom razvoju i članstvu Srbije u STO, veća povezanost unutar regiona, podrška pomirenju i ostvarivanju

dobrosusjedskih odnosa.“ (A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans)

Biti članom Evropske unije za sobom ostavlja niz ispunjenih reformi i programa, koji se nalaze unutar Akcionih planova za države i regione. Poglavlja i planovi za pridruživanje imaju za cilj transformaciju države kandidata, tačnije približavanje države kandidata evropskim vrijednostima života, na političkom, ekonomskom i socijalnom planu. Potrebno je istaći da je svaka reforma bitna, te da tek ispunjavanjem poslednjeg zahtjeva, odnosno reforme, postaje članom Evropske unije. Neke države Zapadnog Balkana i dalje su na reformskom putu, te je njihov napredak u stanju stagnacije ili veoma sporog napredovanja ka integraciji. Razlog toga jeste postojanje nesuglasica unutar države, kao i sa državama u okruženju. Evropska unija neće mjenjati svoje normativne vrijednosti i pravila zarad zemalja Zapadnog Balkana. Preostaje da se vidi, da li će preostale zemlje Zapadnog Balkana biti u mogućnosti da isprate sve korake u transformaciji, na putu ka Evropskoj uniji.

Glavna zabrinutost Evropske unije, u kontekstu njenog proširenja na Zapadni Balkan, jeste bliska saradnja Srbije sa Rusijom. Iako je Srbija vojno neutralna država, postoji pojačana saradnja Srbije i Rusije u vojnoj sferi. Također, Srbija, iako ima status kandidata za Evropsku uniju, do sada nije uvela sankcije Rusiji, koje zahtjeva Evropska unija. „Srbija se uglavnom nije pridružila deklaracijama Evropske unije koje se odnose na Rusiju (i povodom Gruzije i Ukrajne), Kinu, Iran i Sjevernu Koreju, uključujući i pitanja neproliferacije i zaštite ljudskih prava, i u tom smislu Srbija je dio globalnog balansiranja Rusije i Kine i protivhegemonističkog bloka koji se suprotstavlja američkoj dominaciji i intervencionističkom narativu.“ (Kostić, 2019 : 371)

Zapadni Balkan predstavlja diplomatsko i ideološko bojno polje kao region koji se nalazi u dvorištu Evropske unije, ali i osiromašen i nestabilan region koji ima snažne veze sa Rusijom. Zemljama Zapadnog Balkana koje su kandidati za članstvo ili već imaju članstvo u Evropskoj uniji, a koje imaju prijateljske odnose sa Rusijom traženo je da se pridruže politici Evropske unije za uvođenje sankcija Rusiji. „Ruska meka moć je vrlo često usmjerena protiv Evropske unije i NATO – a i ona ugrožava ideološku hegemoniju koju ove organizacije i njihove članice izgrađuju proteklih decenija.“ (Kosovo 2.0, online članak; Globalna nestabilnost jača ruski uticaj na Balkanu)

Međutim, mnoge zemlje Zapadnog Balkana pokazuju oportunistički pristup, umjesto pristupa vođenog ideologijom evropskih integracija. Najočigledniji primjer je u Srbiji, čije

stanovništvo odavno gaji prijateljska osjećanja prema Rusiji, ali i snažnu odbojnost prema Zapadu, zbog dešavanja iz 90ih godina. Povećana negativna percepcija Zapada ide na ruku jačanju Ruskog uticaja unutar ovog regiona. Stanovništvo Srbije, ali i Republike Srpske vidi Rusiju kao zaštitnika, kao nezamjenjivog saveznika i nekoga sa kim su u bliskom srodstvu. Neki od političara smatraju da Zapad potpuno ignoriše i zanemaruje interese navedenog stanovništva. Iako Srbija jača svoju vezu sa Rusijom, potrebno je istaći da je ona na jasnom putu ka evropskim integracijama, te jača svoju vezu sa ključnim akterima Zapada.

Jedan od bitnijih aspekata saveza Rusije i Srbije jeste pomoć Srbiji po pitanju Kosova. Pitanje leži u tome kako će vanjska politika Srbije balansirati između Istoka i Zapada u „drugom“ Hladnom ratu, imajući u vidu put Srbije ka Evropskoj uniji. „Ovakva situacija na Balkanu bi mogla da ima negativne posljedice na region, posebno ukoliko bude došlo do većeg mješanja SAD - a. Rusija trenutno predstavlja izvor nestabilnosti Zapadnog Balkana, što može dovesti do nastanka svjetske krize.“ (Kosovo 2.0, online članak; Globalna nestabilnost jača ruski uticaj na Balkanu)

U pogledu odnosa Evropske unije i Rusije bilo je nekoliko sporazuma koji doprinose poboljšanju diplomatskih odnosa i razvoju saradnje između pomenutih aktera. Mnogi događaji na svjetskoj sceni ostavljaju negativne posljedice po međunarodne odnose u globalu, koje su indirektno ili direktno uticale na zemlje Zapadnog Balkana. Ono što je zabrinjavajuće jeste različit stav Zapada i Istoka u vezi sa svim političkim, ekonomskim i sigurnosnim pitanjima koja se tiču zemalja Zapadnog Balkana. Gledajući odnose NATO saveza i Rusije, jasno je da su vrlo često u krizi, te da postoji mali broj pitanja u kojima imaju jedinstven ili kompatibilan stav. Rusija je jasno izrazila potpuno ukidanje unipolarnog svjetskog poretka, čiji centar čini Zapad, ona prvenstveno ide ka ravnoteži moći i želi postati ravnopravni multipolarni igrač. Prema Rusiji, potrebno je dopustiti zemljama Zapadnog Balkana da slobodno stupaju u bilateralne sporazume i saradnju i sa drugim državama, ne samo sa Zapadom.

Zbog konstantnih tenzija na tlu Zapadnog Balkana, narod na ovom regionu se osjeća veoma ugroženo, te brine za dalji prosperitet. Jasna je privrženost Srbije i Republike Srpske Rusiji, ali to ne znači da narod Zapadnog Balkana ne želi saradnju i prijateljske odnose sa Evropskom unijom i NATO savezom. Bosna i Hercegovina, kao zemlja u tranziciji, trpi velike posljedice, potrebna joj je podrška i pomoć globalnih aktera današnjeg multipolarizma, Evropske unije, SAD – a, NATO saveza i Ruske Federacije.

Ovakvi odnosi na Zapadnom Balkanu dovode do još većeg jaza među državama ovog regiona, kao i polarizacije istog. Podjeljen i nejedinstven Zapadni Balkan nema mogućnost da ide putem razvoja i prosperiteta. Nije moguće očekivati da će se u skorijoj budućnosti stvari promijeniti. Zašto? Veoma je teško na svojim leđima nositi i SAD – e i NATO, Evropsku uniju i Rusiju. A novo doba, ravnoteža moći i multipolarizam, na Zapadni Balkan dovodi i nove aktere. Prije svega Kinu i Tursku.

7.Kina i Turska na Zapadnom Balkanu

Novi svjetski poredak, multipolarizam, ima za cilj stvaranje ravnoteže moći unutar međunarodnih odnosa. Time bi postojao balans između vodećih svjetskih sila. Doba hegemonizma i bipolarizma treba biti dio prošlosti. Na međunarodnu scenu dolaze novi akteri. Igrači koji svojim djelovanjem umanjuju dominaciju nekadašnjih rivaliteta SAD – a i Rusije. Stvaranje novih aktera, jačanje njihove moći u međunarodnim odnosima, odražava se i na zemlje Zapadnog Balkana. Pored podjeljenosti i uticaja SAD – a, NATO – a i Rusije, tlo Zapadnog Balkana postaje utočište i Kine i Turske, dvije veće sile Azije.

Zapadni Balkan je prostor sukoba. Kao što je ranije istaknuto, istorija obiluje čestim međusobnim sukobima balkanskog naroda. U novijoj istoriji, sukobi prelaze na jedan viši nivo. Naime, iako nema vatre, niti ratnih dejstava, sukobi interesa velikih sila preplavljuju Zapadni Balkan. Interesne tačke velikih međunarodnih aktera isprepliću se unutar regiona. Političke elite, smatrajući da njihove države vrijede više od ostalih, pokušavaju izvući ono najbolje za sebe. Tako su na teritoriji nekih država vidljive vojne trupe i baze, ambasade, institucije i uredi međunarodnih aktera, velikih sila. Njihovo djelovanje, njihov rad i stacioniranje na ovom prostoru ponekad dovodi do lošijih, odnosno negativnih posljedica po prosperitet Zapadnog Balkana. Razlog toga jeste što se interesi velikih sila razlikuju, time se kose i još više mrse odnose unutar regiona.

7.1.Kina

Već je rečeno o nekim akterima međunarodne zajednice, čije djelovanje na Zapadnom Balkanu traje deceniju, dvije – Evropska unija, NATO savez, SAD i Rusija. Međutim, zbog

multipolarnosti koja danas boji međunarodne odnose, na Zapadnom Balkanu svoje korjene pruža i jedna azijska sila, Kina.

Sam uticaj Kine, gledajući unazad, nije bio toliko značajan. Međutim, Kina mijenja svoju vanjsku politiku, čime dovodi do značajnih promjena u sferi politike, ekonomije i strategije. Potrebno je istaći da je Kina jedna od vodećih ekonomskih sila Azije. Rapidan rast ekonomije i privrede govori o potencijalu i sposobnosti države da razvije moć, te postane jedan globalni ekonomski igrač. Uticaj Kine unutar zemalja Zapadnog Balkana, na samom početku, se mogao okarakterisati kao ekonomski. Kina je država koja ima ambicije da svoje proizvode iznese na evropsko tržište. Zapadni Balkan predstavlja put, tranzicijsku rutu za prenos robe i dobara. Međutim, mnogi analitičari idu korak dalje, te razmatraju uticaj Kine i unutar političke sfere. Takav stav, tačnije mogućnost kineskog uticaja na zemlje Zapadnog Balkana, samo dodatno komplikuje odnose između zemalja ovog regiona. Još jedna nit, odnosno strani uticaj i stacioniranje stranih atašea, u moru već postojećih, govori samo o važnosti Zapadnog Balkana za svjetsku ekonomiju, politiku, ali i sigurnost i mir.

2013. godine, Kina usvaja „One Belt, One Road“, tačnije dokument koji se naziva i Novi put svile. Strategija koja se zasniva na mnogim projektima, te načinima jeftinije i brže proizvodnje robe i dobara, koja je usmjerena, prije svega ka Zapadu i zapadnom tržištu. Međutim, usvajanjem ovog dokumenta, Kina postepeno ulazi u region Zapadnog Balkana. Time se ističe značajnost položaja ovog područja, kao i mogućnosti kojima raspolaže, kao tranzitni region. Ulazak Kine u granice Zapadnog Balkana, dodatno osnažuje tezu o Zapadnom Balkanu kao mostu i poveznici Istoka i Zapada.

„Pojas i put usmjeren je na šest ekonomskih koridora koji se protežu kroz složenu geografiju kroz regije bogate resursima: Novi evroazijski kopneni most – koji uključuje željeznicu do Evrope preko Kazahstana, Rusije, Bjelorusije i Poljske; Ekonomski koridor Kine, Mongolije, Rusije; uključujući željezničke veze i stepsku cestu – povezaće sa kopnenim mostom; Ekonomski koridor Kina, centralna Azija, zapadna Azija: povezuje se s Kazahstanom, Kirgistanom, Tadžikistanom, Uzbekistanom, Turkmenistanom, Iranom i Turskom; Ekonomski koridor Kina, Indokineski poluotok – uključujući Vijetnam, Tajland, Laosku Narodnu Demokratsku Republiku, Kambodžu, Mjanmar i Maleziju; i Kinesko – pakistanski ekonomski koridor, koji će se suočiti s izazovima opterećenih odnosa Indije i Kine.“ (Zbornik radova: 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, 2020 : 15)

Kineski uticaj na Zapadnom Balkanu ogleda se kroz milionske infrastrukturne projekte, čemu svjedoče ulaganja u Grčkoj, ali i Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj. Bitno je istaći da, Kina pored infrastrukturnih i tržišnih ulaganja, za zemlje Zapadnog Balkana ima poseban kreditni sistem. Zemlje Zapadnog Balkana su umnogome ovisne o drugim državama i organizacijama. Kreditni dugovi su predugački, međutim to ih ne sprečava da se još više zadužuju. Političke elite konstantna zaduživanja pravdaju govorima da je to sve u cilju dobrobiti naroda. Kreditni krug se samo nastavlja. To Kini ne smeta. Njen cilj je jasan, to je Zapadno tržište. Region Zapadnog Balkana je jedna od ruta ka cilju. Međutim, potrebno je istaći, da Zapadni Balkan upravo zbog toga ima veliku vrijednost za Kinu. „Interes Kine za Zapadni Balkan trebao bi se promatrati uglavnom kroz ekonomsku prizmu, jer će neke balkanske zemlje s vremenom postati dijelom EU – a, pa Kina svoje firme koristi kako bi popunila infrastrukturne praznine, što će Kini omogućiti isporuku robe iz Grčke preko Zapadnog Balkana na ogromno tržište Evropske unije.“ (Zbornik radova: 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, 2020 : 18)

Politika Kine je jednostavna, uložiti u tranzitne zemlje, time ih pridobiti sebi, na putu ka većem i jasnijem cilju, velikom, jedinstvenom evropskom tržištu. Kineski investitori bacaju prividan pogled na svrhu njihovog angažmana na Zapadnom Balkanu. Iako se za zemlje ovog područja, kineska ulaganja čine ogromnim, ona su u suštini znatno manja od ulaganja Evropske unije i drugih aktera koji godinama egzistiraju na ovom prostoru.

Jedna od novijih investiranja kineskih vlasti u Zapadni Balkan tiču se tehnologije i tehnološkog razvoja. Međutim, mnogi svjetski analitičari govore o ranjivom i zavisnom položaju zemalja Zapadnog Balkana, zbog novih i većih kineskih ulaganja.

Tomas Matura, profesor na Korvinovom univerzitetu u Budimpešti i osnivač Centralnog i Istočnoevropskog centra za azijske studije, govori o položaju zemalja Zapadnog Balkana, kao i o nekim negativnim posljedicama kineskog uticaja u ovaj region. On ističe da ulaganja kineskih investitora na prostoru Zapadnog Balkana, mogu dovesti „u situaciju u kojoj Kina može da „kupi“ i pridobije zemlje Zapadnog Balkana koje su na putu ka Evropskoj uniji.“ (Radio Slobodna Evropa, članak: Rizik da Kina „kupi“ zemlje Zapadnog Balkana)

Ono što pomalo zabrinjava analitičare jeste i sve veći uticaj Kine na polju politike. Matura ističe da kineske vlasti žele svoje iskustvo da podjele sa zemljama Zapadnog Balkana. Spremni su da pokažu Zapadnom Balkanu, tačnije „zemljama koje žele brz ekonomski razvoj, bez tereta Zapada, poput demokratije, ljudskih prava, slobode govora i slično. Neke

zemlje Zapadnog Balkana, prvenstveno njihove elite, mogu biti lake mete tih pokušaja Kine da ih ubjedi da je kineski sistem superiorniji od Zapadnog, jer ljudi samo gledaju rast bruto društvenih proizvoda i djeluje da su Kinezi mnogo uspješniji.“ (Radio Slobodna Evropa, članak: Rizik da Kina „kupi“ zemlje Zapadnog Balkana)

Kineski uticaj sve više raste na prostoru Evrope. Sve je veći broj bilateralnih sporazuma između nekih evropskih zemalja i Kine. Kada je riječ o Zapadnom Balkanu, Srbija i Mađarska prednjače u pogledu prijateljstva sa kineskom vladom. Zabrinjavajuća je činjenica da takav odnos nekih zemalja Zapadnog Balkana dovodi do stagnacije na putu ka euroatlanskim integracijama. Još jedan u nizu sukob interesa među međunarodnim zvaničnicima, ovaj region vraća unazad, kada gledamo u pravcu Evrope.

Jedan od značajnih događaja koji je vezan za uticaj Kine na prostoru Evrope jeste i „17+1 inicijativa“, koja nastaje 2012. godine. Pored Kine, unutar inicijative nalaze se zemlje Centralne i Istočne Evrope. Čak njih 12 ima članstvo Evropske unije, dok su ostale strane sporazuma neke od zemalja Zapadnog Balkana. Potrebno je istaći da se i one same nalaze u određenim, zasebnim fazama članstva u Evropsku uniju. Niti jedna od članica ove regionalne organizacije ne ostvaruje saradnju koja se kosi sa interesima i normama Evropske unije.

„Platforma „17+1“ okupila je, pod jednim okriljem, zemlje koje su istorijski pripadale različitim geopolitičkim sferama. Objedinjavanje ove raznolike skupine u jednu platformu potaknuto je uzajamnom potrebom za više ulaganja. Kinesko prisustvo u tim zemljama bilo je zanemareno kroz istoriju, a ova vrsta sve veće ekonomske uključenosti oslikava Kinu novijeg doba – koja se ne boji preuzeti proaktivniju ulogu u međunarodnoj zajednici i globalnom razvoju.“ (Zbornik radova: 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, 2020 : 14)

Mnogi analitičari ovakav vid saradnje nisu smatrali izuzetno značajnim i važnim. U mnogim slučajevima se nazivao i bezopasnim po opstanak i ostvarivanje evropskih interesa na prostoru Zapadnog Balkana. Samo jedan od bezuspješnih pokušaja Istoka da uzdrma Zapad. Međutim, zbog dešavanja na međunarodnoj sceni, kao i promjene ravnoteže moći, kineski uticaj biva sve snažniji. „Filip Šebok, naučni savjetnik u češkoj organizaciji AMO ističe da bi veći angažman Kine u regionu Centralne i Istočne Evrope mogao da pojača raskol između Istoka i Zapada u Evropskoj uniji, naročito ako se pojačaju sumnje o prirodi saradnje ovih zemalja.“ (Podrži talas, članak: Šta ako Zapadni Balkan zavoli Kinu? Novi izvještaj o kineskom uticaju) Međutim, potrebno je istaći da zemlje Centralne i Istočne Evrope nisu jednoglasne po pitanju podrške za dalju kinesku infiltraciju na evropsko tlo. Vidljivo je

prisustvo „jakog protivljenja Kini u Češkoj, Litvaniji i nedavno Estoniji, dok se Srbija i Mađarska približavaju Kini.“ (Podrži talas, članak: Šta ako Zapadni Balkan zavoli Kinu? Novi izvještaj o kineskom uticaju) Mogućnost ponovne polarizacije vidljiva je na Zapadnom Balkanu.

Neke zemlje Zapadnog Balkana ne žele pružiti podršku Kini i njenim investicijama zbog značajne saradnje sa Zapadom i SAD – om. Bilateralni sporazumi sa ovim zapadnim silama, godinama već egzistiraju i daju povoljne rezultate, za obje strane u sporazumu, te su kao takvi bitniji od kineskih investicija.

Uticaj Kine u političkoj sferi zemalja Zapadnog Balkana je također različit. Šobok ističe da ne postoji direktno kinesko mješanje u politički život zemalja Zapadnog Balkana. Međutim, „jedna vrsta indirektnog uticaja je da političari sa autoritarnim tendencijama, poput Orbana u Mađarskoj, mogu da ukažu na Kinu kao na model koji je poželjno slijediti – navodno veoma kompetentan, efikasan, kako bi legitimisali sopstveni autoritarizam kod kuće... U Češkoj je predsjednik Zeman najvažnija osoba u oblikovanju imidža Kine. On to više radi zbog sopstvenih političkih razloga, nego što prati smjernice Kine... Kina stvara uslove za negativne promjene, ali ih nužno ne podstiče.“ (Podrži talas, članak: Šta ako Zapadni Balkan zavoli Kinu? Novi izvještaj o kineskom uticaju)

Iako se kineski uticaj na politički život zemalja Zapadnog Balkana za sada smatra malim, uticaj na ekonomski i kulturni život se sve više širi. Napredak Kine na prostoru Zapadnog Balkana vidljiv je kroz mnoge infrastrukturne projekte, otvaranje instituta, ali i katedri za kineski jezik na nekim univerzitetima. Najveći uticaj Kina, za sada, ostvaruje na tlu Srbije.

„U poslednjih 11 godina, saradnja sa Kinom je u konstantnom porastu i Kina je postala jedan od najznačajnijih partnera Srbije na polju međunarodnih odnosa. Kinesko prisustvo biva sve više promovisano od strane srpskih zvaničnika i sama Srbija se pokazala kao lojalan partner i na taj način postala pogodno tlo za nove kineske zajmove, ali i strane direktne investicije, porast ukupne spoljne trgovine (koja je u izuzetnom disbalansu u korist Kine) i saradnju u društvenoj oblasti. Kratkoročno, saradnja Srbije i Kine je bila korisna za Srbiju, međutim ostaje pitanje kako će se dalji razvoj saradnje odraziti na uopštenu spoljopolitičku orijentaciju Srbije i da li će potencijalno negativno uticati na budućnost EU integracija Republike Srbije.“ (Podrži talas, članak: Šta ako Zapadni Balkan zavoli Kinu? Novi izvještaj o kineskom uticaju)

Kada je riječ o Bosni i Hercegovni, najznačajniji vid saradnje jeste u oblasti ekonomije, ali i trgovine. „Plodna ekonomska saradnja dala je vjetar u leđa i sve boljoj političkoj, obrazovnoj i kulturnoj saradnji.“ (Zbornik radova: 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, 2020 : 47) Postepeno dolazi do razmjene studenata, ali i odlaska mladih u NR Kinu na studije. Također, dolazi i do finansiranja i otvaranja centara za učenje kineskog jezika i kineske kulture.

Politički odnosi, te bilateralna saradnja NR Kine i Bosne i Hercegovine znatno se razvija i ojačava. „Uspostavljanje diplomatskog predstavništva Bosne i Hercegovine u NR Kini predstavljao je veliki pomak u spoljnoj politici poslijeratne Bosne i Hercegovine. Udareni su čvrsti temelji buduće saradnje koja je danas na visokom nivou. Tada je NR Kina zvanično postala važan spoljnopolitički partner Bosne i Hercegovine, a odnosi su postali partnerski i prijateljski.“ (Zbornik radova: 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, 2020 : 48)

Širenje kineskog uticaja na Zapadni Balkan polako zabrinjava Zapad. Zapadni akteri smatraju kineska ulaganja i investicije neadekvatnim, te se kose sa evropskim pravilima i normama. Akteri međunarodne zajednice zagovaraju prekid bliske saradnje Zapadnog Balkana i Kine. Međutim, uspon kineskog uticaja na Zapadni Balkan govori o nemogućnosti Zapada, da ovaj region stabilizuje. Istina, angažovanje Zapada, tačnije SAD – a i NATO saveza zasniva se na vojnim pitanjima i stabilizaciji regina kroz vojnu saradnju. Sa druge strane, Evropska unija teži stvaranju stabilizacije kroz dobru upravu, demokratizaciju i vladavinu prava. Djelovanje Evropske unije tiče se ekonomske i političke sfere života Zapadnog Balkana. Zbog toga se interesi Evropske unije ponajviše kose sa kineskim uticajem.

Potrebno je istaći da je Evropska unija mnogo stabilniji i moćniji akter od Kine. Njena sredstva su znatno veća. Moć koju posjeduje Evropska unija značajno je veća od moći koju Kina isijava na prostoru Zapadnog Balkana. Međutim, Kina za veoma kratak vremenski period uspjeva da se probije ka Zapadnom tržištu, te uspjeva da stvori veoma važne bilateralne sporazume sa nekim zemljama Zapadnog Balkana. Djelovanje Evropske unije na ovom prostoru je mnogo duže i mnogo napornije. Međutim, kao da ljudi postaju zasitni Evrope i njenih praznih obećanja, te im je Kina dobrodošla. Bez obzira na veličinu kineskog uticaja, treba istaći da uticaj postoji, te da je u usponu. Koje korake će Evropa napraviti, ostaje da vidimo. Jedno je sigurno, Evropa ne smije stati, jer je integracija Zapadnog Balkana od izuzetne važnosti za stvaranje jedinstvenog evropskog identiteta.

7.2. *Turska*

Jedna od vodećih regionalnih sila u blizini Zapadnog Balkana jeste Republika Turska. Kao takva, ona ima značajan uticaj na zemlje pomenutog prostora. Korjeni tog uticaja nalaze se u davnoj prošlosti, tačnije u vremenu kada je došlo do ekspanzije Osmanskog carstva na prostor Balkana. Period širenja Osmanskog carstva sa sobom donosi sukobe, prije svega dvije različite religije, hrišćanstva i islama, jer je poznato da je ovaj region bio naseljen većinskim hrišćanskim stanovništvom. Potrebno je istaći i da je Osmansko carstvo na područje Balkana ostavio značajan uticaj u pogledu razvoja, prvenstveno ekonomije ali i vojne sposobnosti i gradske infrastrukture. Raspadom Osmanskog carstva, dolazi do sloma države, te njenog privremenog povlačenja sa puta ka svjetskoj sili.

Republika Turska, nakon raspada carstva, kreće u potpunu reformu i transformaciju nekadašnje države. Tokom 20og vijeka, ona postepeno počinje sa jačanjem ekonomije, što je danas čini jednom od vodećih ekonomskih sila regiona. Pored ekonomije, Republika Turska veliki dio kapitala ulaže u vojsku, odnosno sigurnosnu sferu života države. Vojna osposobljenost ove države smatra se veoma značajnom za Zapadni Balkan. Potrebno je istaći da vojni kapacitet i moć države imaju vodeću ulogu u održavanju stabilnosti unutar granica matične države. Tako je i u slučaju Republike Turske, koja se u prvim godinama nakon raspada Osmanskog carstva, našla veoma ugroženom od strane sopstvenog stanovništva. I danas postoje zagovornici i pristalice prijašnjeg sistema, Osmanskog carstva, međutim, veći dio se okreće Evropi i modernizuje se.

Republika Turska danas predstavlja ekonomsku i vojnu regionalnu silu, uređenu prema demokratskim principima. Ono što dodatno ojačava položaj ove države u međunarodnim odnosima jeste i njeno članstvo u NATO savezu, njeno djelovanje u skladu sa principima i normama istog. Pored članstva u NATO savezu, koje zvanično počinje 1952. godine, Republika Turska je ulagala značajne napore da postane članica i Evropske unije, što govori o njenoj želji da postane evropska država, država koja je u sastavu jednog civilizovanog, jedinstvenog identiteta, evropskog identiteta. „Turska je još 1959. godine podnijela zahtjev za pridruženo članstvo u Evropskoj ekonomskoj zajednici (EEZ), a 1963. godine potpisan je sporazum o formiranju asocijacije između Republike Turske i Evropske ekonomske zajednice poznat pod nazivom „Ankarski sporazum“.“ (Blagojević, 2014 : 9)

Pridruživanje Evropskoj uniji smatra se jednim od osnovnih spoljopolitičkih ciljeva Republike Turske. Napori koji su činjeni u tom pravcu, postepeno ovu državu dovode do

samog praga Evropske unije. 1987. godine, Republika Turska podnosi zahtjev za puno članstvo u ovoj regionalnoj organizaciji. „Evropska komisija je tek 1989. godine odgovorila Turskoj sa potvrdom o pristupu realizaciji. Međutim, zbog izvjesnih Turskih političkih i ekonomskih odnosa, te nerješeneog konflikta sa Kiprom i nerješeneih odnosa sa Grčkom, ovaj zahtjev je odložen uz obrazloženje da ovi problemi stvaraju nepovoljan ambijent za dalje pregovore. To stanovište potvrđeno je ponovo na Evropskom Savjetu u Luksemburgu 1997. godine u vrijeme kada je započet razgovor o pristupu EU sa istočnoevropskim zemljama i Republikom Kipar.“ (Blagojević, 2014 : 9)

Pristupanje Evropskoj uniji, za Republiku Tursku predstavlja vodeći cilj. Na putu ka tom spoljnopolitičkom cilju, Zapadni Balkan zauzima značajno mjesto. Prije svega, potrebno je istaći da je „Turska balkanska zemlja u geografskom, istorijskom i kulturnom pogledu. Zbog toga je za Tursku, Balkan jedan od najvažnijih regiona.“ (Blagojević, 2014 : 7) Put Turske ka Evropi usmjerava njeno djelovanje ka prostoru Zapadnog Balkana. Stanje ovog regiona, stabilnost i sigurnost unutar Zapadnog Balkana, smatra se ključnim po pitanje spoljnopolitičkog djelovanja Republike Turske. Ono što je bitno istaći, jeste to da Republika Turska značajan uticaj ostvaruje na polju kulture. Samim tim, pored ekonomskog i vojnog, kulturno nasljeđe je ono što pojedine zemlje Zapadnog Balkana vuče ka Republici Turskoj. Odnos zemalja Zapadnog Balkana i Republike Turske je podjeljen, kao i sam Zapadni Balkan. Međutim, Republika Turska sebe smatra prijateljem i partnerom ovog regiona, uz čiju pomoć je moguće doći do stabilizacije, a zatim i razvoja i napretka Zapadnog Balkana.

Djelovanje Republike Turske na ovom prostoru opravdava se kroz duboku povezanost sa Osmanskim carstvom, kroz političku, ekonomsku, vojnu i kulturnu sferu života ova dva regiona. Da Republika Turska ima tendenciju ka boljoj saradnji, saradnji ka razvoju i prosperitetu Zapadnog Balkana govori i činjenica da veliki broj turskih zvaničnika dolazi u posjetu političarima ovog regiona. „Krajem 2009. godine turski predsjednik Abdullah Gul posjetio je Srbiju. Tom posjetom pokrenuta je međudržavna saradnja na političkom, ekonomskom i kulturnom planu. Dogovorena je praksa jednomjesečnih sastanaka ministara spoljnih poslova Srbije, Bosne i Hercegovine i Turske.“ (Blagojević, 2014 : 7)

U godinama koje su uslijedile, pa sve do danas, saradnja zemalja Zapadnog Balkana i Republike Turske je podignuta na viši nivo, te se Republika Turska smatra jednom od vodećih regionalnih sila, čija uloga u daljem razvoju i prosperitetu Zapadnog Balkana je ključna. Za Republiku Tursku, odnos sa Zapadnim Balkanom dovodi do otvorenog puta ka

Evropi i srastanju sa evropskim identitetom, dok poboljšana saradnja za Zapadni Balkan predstavlja siguran put ka boljem sutra.

Republika Turska predstavlja jednu regionalnu, vojnu i ekonomsku silu. Kao takva, teži ostvarivanju određenih unutrašnjih i spoljašnjih ciljeva. Već je rečeno da sebe Turska vidi kao evropsku državu, te ide ka rješavanju spoljnopolitičkih ciljeva koji je približavaju evropskom tlu i evropskom identitetu. Na tom putu, jedna od glavnih stanica jeste Zapadni Balkan.

Spoljnopolitičko djelovanje Republike Turske moguće je podijeliti u dvije komponente, tačnije dva perioda spoljne politike, djelovanje i angažman prije 2000. godine i posle 2000. godine. 2000. godina predstavlja prekretnicu u spoljnopolitičkom djelovanju Republike Turske, na prostoru Zapadnog Balkana.

Opšte je poznato da su 90te godine za Zapadni Balkan, godine sukoba. Tokom rata koji prati raspad bivše Jugoslavije, Republika Turska, djeluje u skladu sa svojim spoljnopolitičkim ciljevima, te pruža značajnu podršku vojnim snagama unutar Bosne i Hercegovine, Makedonije i Albanije. Pomoć koju pruža ogleda se u vidu naoružavanja, održavanja vojnih vježbi, kao i pružanju logističke pomoći. Za vrijeme rata na prostoru Zapadnog Balkana, Republika Turska se pribojavala pogoršavanja unutar ovog regiona, te je smatrala da može doći do sukoba većih razmjera.

„Nakon priznanja ocjepljenih republika bivše SFRJ, Turska je pružila logističku podršku u bombardovanju bosanskih Srba 1995. godine stacioniranjem 18 borbenih aviona u NATO bazu u Đedi u Italiji. Avioni su služili za obezbjeđivanje „zone zabranjenog leta“ u Bosni i Hercegovini. Takođe godine 1995. Turska je sklopila vojni sporazum sa Makedonijom, a 1996. sa Bosnom i Hercegovinom. U vrijeme rastuće krize na Kosmetu Turska je u proljeće 1998. godine, u okviru NATO – a i bilateralno, pojačala vojnu saradnju sa Makedonijom.“ (Blagojević, 2014 : 10)

Republika Turska, kao članica NATO saveza, djeluje u skladu sa principima i pravilima ove organizacije. To je uočljivo i 1999. godine, prilikom učestvovanja u vazдушnom bombardovanju Kosova. Vojno učestvovanje u ovom događaju, predstavlja prekretnicu u spoljnopolitičkom djelovanju Republike Turske. „Iznenadna promjena rezultat je oslobađanja islamskog faktora (desekuritizacije) ranije pokrenutog od strane intelektualnih islamističkih krugova i pozivanje na otomansko nasljeđe tj. faktore koji su doveli do kreiranja

„Turske strateške vizije 2023“ i njene „Nove spoljne politike“. Turska je inače tradicionalno doživljavala kosovske i druge Albance kao bliske i sve Muslimane na Balkanu kao svoje sunarodnike prema kojim osjeća dužnost pružanja podrške i zaštite: „Kosovari su naša braća i zaveštanje naše istorije“. Kosovski konflikt je, dakle, označio prekretnicu ka Novoj spoljnoj politici i istovremeno intezivirao islamistički pokret u Turskoj. Taj pokret, zajedno sa drugim faktorima, predstavlja fundament sadašnje i buduće turske državne i spoljne politike, uz napomenu da je islamistički pokret u Turskoj umjeren i tolerantan i ne predstavlja prijetnju drugim neislamskim religijama, jer ima dovoljno historijskog iskustva u koegzistenciji sa drugim konfesijama u Evropi i posebno na Balkanu.“ (Blagojević, 2014 : 10)

Iako je djelovanje Republike Turske tokom rata bilo usmjereno prema većinskom muslimanskom stanovništvu i vojnim snagama istog, nakon 2000. godine, Republika Turska kreće putem prijateljstva i sa ostalim državama Zapadnog Balkana, prije svega sa Srbijom, kao i entitetom Republikom Srpskom. Na spoljnopolitičku scenu Republike Turske dolazi nova politika, koja u sebi sadrži komponente kako unutrašnje, tako i spoljašnje politike. Dolazi do desekularizacije, spajanja novog demokratskog uređenja sa ostavštinama Osmanskog carstva.

„Nova turska spoljna politika prema Balkanu, Zapadnom Balkanu i okruženju predstavljena je na pet opštih principa, koji omogućavaju širok manevarski prostor mirnodopskog djelovanja:

1. Ako nisu uravnoteženi bezbjednost i demokratija, Turska nema mogućnosti uspostavljanja uticaja u svom okruženju;
2. Nulti politički problemi sa susjedima omogućuju Turskoj uspješno nastupanje prema okruženju. To je „aktivno postavljanje u odnosima sa susjednim zemljama, kako bi se svi problemi koji u njima postoje, a opterećuju bilateralne veze i ograničavaju manevarski prostor turske politike na regionalnom i globalnom planu, sveli na nulu.
3. Razvijanje odnosa sa susjednim regionima i ići dalje od toga;
4. Privrženost multidimenzionalnoj spoljnoj politici;
5. Okvirno djelovanje kao principa „Ritmičke diplomatije“ (diplomatije brzog prilagođavanja datim uslovima i okolnostima).“ (Blagojević, 2014 : 12)

Razvijanje Republike Turske prema demokratskim principima i normama u prvi plan stavlja jačanje državnih institucija, jačanje ekonomije i privrede, te razvijanje prijateljskih odnosa, kako sa susjednim, tako i sa ostalim državama svijeta. U demokratskom uređenju, vojska i

razvoj vojnog kapaciteta, nalazi se na drugom mjestu. Naravno, Republika Turska posjeduje ogroman vojni arsenal, vojna sredstva i kapacitete, međutim, politička struktura države se mijenja, a samim tim i djelovanje države, interesi i ciljevi iste.

Ponovno jačanje Republike Turske, tačnije njeno djelovanje na prostoru Zapadnog Balkana, može se protumačiti i kao želja za oživljavanjem nekadašnje slave i moći, odnosno želja za povratkom Osmanskog carstva. Takvo tumačenje vodi nas ka neoosmanizmu. Međutim, stav Republike Turske je jasan, niti postoje mogućnosti, niti želja za ponovnim rađanjem Osmanskog carstva. Ona ide stopama jedne moderne, evropske države.

Republika Turska Zapadni Balkan smatra jednom od ostavština Osmanskog carstva. Samim tim, ostvaruje značajan uticaj na ovom prostoru. Uloga Republike Turske ogleda se u održavanju stabilnosti, što vodi daljem razvoju i napretku Zapadnog Balkana, te mogućnostima za euroatlanske integracije, kojima teži i sama Republika Turska. Ona Zapadni Balkan vidi kao jedan problematičan region, region koji nije u mogućnosti da sam riješi određene političke, ekonomske i društvene probleme i nesuglasice. To je region kojem je potrebna pomoć treće strane, u ovom slučaju Republike Turske. Zapadni Balkan, kako je već rečeno, predstavlja jednu od stanica na putu ka Evropi, te je za Republiku Tursku veoma bitna stabilnost ovog prostora, samim tim i dalji razvoj istog. Zbog toga, Republika Turska na svom spoljnopolitičkom planu, među prvim stavkama ima saradnju i razvijanje prijateljskih odnosa sa zemljama Zapadnog Balkana, prije svega sa Bosnom i Hercegovinom i Srbijom.

„Značaj Bosne i Hercegovine za Tursku posebno je istakao Ahmet Davutoglu u izlaganju komponenti „Strateške dubine“ u Sarajevu riječima: „Imamo više Bosanaca koji žive u Turskoj nego u Bosni, više Albanaca koji žive u Turskoj nego u Albaniji...“. Prvorazredni značaj Bosne i Hercegovine za Tursku je teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine koji je jednako važan kao teritorijalni integritet Turske. Bez obzira na takoreći blagi nastup Turske prema okruženju, može se pretpostaviti da iza ovakvih stavova ali i drugih principijalnih stavova po pitanju stanja *status quo* na Zapadnom Balkanu, Turska čvrsto stoji, pogotovo što su oni u skladu sa stavovima SAD – a, EU, NATO – a i dr. Značaj Bosne i Hercegovine za Tursku proizilazi ipak više iz kulturno – istorijske komponente „Strateške dubine“. To su vjerski, nacionalni i emotivni domeni.“ (Blagojević, 2014 : 15)

Kada je riječ o Srbiji, potrebno je istaći njenu geopolitičku i geografsku ulogu i vrijednost za Republiku Tursku. Naime, Srbija predstavlja geografski najveću državu Zapadnog Balkana. Kao takva, ima vodeću geopolitičku ulogu, što dovodi do značajnog uticaja Srbije i na ostale

države ovog regiona. Stabilnost Srbije, garant je stabilnosti Zapadnog Balkana, što je u cilju Republike Turske i njenog daljeg širenja ka Evropi i evropskom tlu.

„Turska je sa svim državama koje su se rodile iz pepela Jugoslavije, imala prisne odnose, ne samo političke, nego dublje, vjerske, etničke, istorijske. Balkan je za Tursku veoma značajan, jer je on na Turskom putu za Evropu i nalazi se između Turske i Evrope, dok je Republika Srbija u sredini. Ako bismo posmatrali sa jedne strane, Turska je važna za Srbiju jer je turski uticaj snažan na cijelom Balkanu, u svakoj državi koja je nastala raspadom Jugoslavije. Sa druge strane, svaka od država nastala iz bivše Jugoslavije je pod nekom vrstom uticaja Srbije iz mnogih razloga. Jedan od tih razloga jeste i činjenica da u većini od tih zemalja postoji velika srpska manjina. Zbog toga bi bez Srbije bilo veoma teško uspostaviti mir i stabilnost u regionu u cjelini. Bez Turske bi to, takođe, bilo teško; a glavni cilj Turske jeste da Balkan očuva kao miran i stabilan region.“ (Blagojević, 2014 : 16)

Pored ekonomskog i vojnog uzdizanja Republike Turske, te njenog uticaja na Zapadnom Balkanu, ona značajno doprinosi i na polju kulture i obrazovanja. Njen uticaj na polju obrazovanja uočljiv je kroz povećan broj studenata koji pohađaju fakultete turskog jezika, ali i same kulture ovog naroda. Zanimanje građana Zapadnog Balkana za ovu vrstu fakulteta znatno je povećano kroz protekle godine. „Turska je u sferi obrazovanja najprisutnija u Albaniji i u BiH. U Albaniji, turske škole se smatraju jednim od najboljih i trenutno ih pohađa oko 3 000 učenika i studenata. Takođe, turski univerziteti su otvoreni za državljane Albanije, te se procjene kreću da ih je trenutno oko 1 500 upisano na ove visokoobrazovne institucije. Oko 100 studenata sa Kosova, prima stipendije koje obezbjeđuje sama Turska za pohađanje njenih univerziteta. Uz podršku vlade Turske 2008. godine je osnovan „Međunarodni Burč Univerzitet“ u Sarajevu. U Srbiji i Crnoj Gori, Turska nudi stipendije za osnovne i postdiplomske studije, kao i stipendije za učenje jezika.“ (Blagojević, 2014 : 17) Također, značajan uticaj se ostvaruje i na polju turizma, čime su destinacije širom Republike Turske primamljive za stanovnike Zapadnog Balkana. Iako je uticaj Republike Turske najizraženiji na polju ekonomije i vojnom polju, njen uticaj kroz kulturu, obrazovanje i turizam znatno dobija na snazi. To samo govori o ozbiljnim namjerama ove države, te o njenim ambicijama da se proširi na tlo Evrope. Republika Turska znatno ulaže u zemlje Zapadnog Balkana. Potrebno je istaći da je ovaj region jedna od zaostavština Osmanskog carstva, ali i to da Republika Turska, ni po kojem planu ne oživljava Osmansko carstvo, tačnije neoosmanizam. O neoosmanizmu i negativnom uticaju Republike Turske mnogo se govori unutar samih zemalja Zapadnog Balkana. Određeni političari, vođeni vlastitim

interesima, moguće i ostvarivanjem određenih beneficija, te novčane dobiti, pokušavaju prikazati iskrivljenu, ne tako dobru, sliku ponovnog proširenja Republike Turske na prostor Zapadnog Balkana.

Uticaj Republike Turske vidljiv je na ekonomskom, političkom, vojnom i kulturnom planu zemalja Zapadnog Balkana. Njen vojni angažman se ogleda prvenstveno kroz veliki broj vojnih vježbi i kurseva, zatim kroz pružanje pomoći vojnim snagama određenih zemalja, te jačanje bilateralnih i multilateralnih sporazuma i saradnje sa zemljama Zapadnog Balkana. Također, svoj uticaj širi na polju ekonomije i trgovine, što slabijim zemljama ovog regiona poboljšava ekonomsku situaciju države. Ulaganje u turizam, trgovinu, obrazovanje i infrastrukturu dovodi do približavanja Evropi i euroatlanskim integracijama, kako samu Republiku Tursku, tako i zemlje Zapadnog Balkana. Pošto, prisjetimo se, i same zemlje ovog regiona su svoju spoljnu politiku usmjerili ka Evropi i euroatlanskim integracijama.

8.Zaključak

Balkan je prostor sa veoma burnom, pomalo zamršenom istorijom. Kao takav predstavlja veoma zanimljiv i tajanstven region. Prije svega, to je prostor koji prožimaju različite kulture, civilizacije, religije i običaji. Te razlike su, gledajući unazad, bile osnov za mnoge nedaće koje su zadesile prostor Balkana. Razlike, umjesto da doprinosu napretku i razvoju, Balkan su dovele do velikog broja sukoba i ratova. Dovele su do raskola i rascjepa, koji je i danas prisutan. Linije razdvojenosti prolaze širom čitavog Balkana.

Istorija je svjedok da je prostor Balkana pretrpio veliki broj sukoba, počev od balkanskih ratova, Prvog i Drugog svjetskog rata, ali i rata koji prati raspad bivše Jugoslavije. Ti ratovi bacaju jednu tamnu, tmurnu sjenu na ovaj region. Balkan, tačnije njegov narod se smatra uzrokom mnogih zla koja su pogodila čitav svijet. Djela mnogih stranih analitičara i naučnika govore o krivici balkanskih naroda za velike ratove, samim tim i za smrt miliona ljudi širom svijeta. Međutim, da li stvarno jedan narod, narod koji potiče sa tako malog prostora, može stvoriti toliko problema svijetu? Da li samo jedan narod može promjeniti čitavu sliku svijeta i potpuno ga zaviti u sivo?

Ukoliko je odgovor potvrđan, onda govorimo o narodu koji zauzima bitno mjesto na međunarodnoj sceni. O narodu koji je veoma bitan za prošlost, sadašnjost i budućnost svijeta. Taj narod bi trebao da bude vodilja, ako je toliko bitan. Ali, gdje se nalazi narod Balkana? Kakva je njihova sudbina?

Tokom 19og vijeka, prostor Balkana smatrao se tajanstvenim i pomalo opasnim. Njegova povezanost sa Orjentom dodatno pojačava radoznalost, ali i strah. Balkan se smatrao mostom koji spaja Zapad, civilizovani svijet, sa Istokom, prostorom barbarizma. Balkan je bio poveznica, tačka spajanja mnogih kultura, religija i običaja. Kao takav, budio je zainteresovanost drugih, istočnih i zapadnih žitelja, koji su željeli svojim očima vidjeti taj zamršeni, nedovoljno istraženi prostor. Znatiželja drugih, pretežno zapadnih putnika dovodi do masovnih putovanja na prostor Balkana. Međutim, stav koji su stranci ponijeli sa ovog prostora, nažalost nije bio pozitivan. Balkan je nazvan prostorom u kojem žive divljaci, barbari i neuki ljudi. Narodi koji žive u prašini, te nemaju manire i norme pravilnog ponašanja. Stav o narodu Balkana kao neukom i divljem, prisutan je i danas. Razlika jeste što prostor Balkana dobija novo ime, Zapadni Balkan.

Zapadni Balkan, nema mnogo veze sa geografijom, nalazi se na istoku Evrope. Zapadni Balkan jeste čisto politički pojam. Pojam koji se prvi put upotrebljava od strane Evropske unije. Nazivanje Balkana Zapadnim, govori o važnosti ovog prostora i njegovog naroda za čitav svijet. Međunarodna zajednica na taj način govori o značenju ovog regiona za budućnost svijeta.

Zapadni Balkan, u današnjem multipolarnom svjetskom poretku, zauzima bitno mjesto. Već je rečeno da je Balkan prostor različitosti i spajanja. Međutim, pored različitih naroda koji žive na ovom prostoru, Zapadni Balkan je mjesto spajanja različitih svjetskih sila i njihovog djelovanja. Zapadni Balkan je domaćin mnogih međunarodnih organizacija, velikih svjetskih i regionalnih sila. Uticaji koje spoljni akteri ostvaruju na ovom prostoru su veoma vidljivi. Međutim, različiti interesi i ciljevi velikih sila, međunarodnih organizacija, te samih zemalja Zapadnog Balkana, dovode do još veće zamršenosti i rascjepa ovog regiona.

Zapadni Balkan predstavlja jedno od glavnih spoljopolitičkih pitanja mnogih velikih sila današnjeg multipolarnog svjetskog poretka. Prije svega, na prostoru Zapadnog Balkana, egzistiraju, još od Hladnog rata, dvije najmoćnije sile svijeta, SAD – e i Ruska Federacija. Iako je Hladni rat odavno već završen, različiti interesi i ciljevi ovih država ogledaju se kroz uticaj na zemlje pomenutog regiona. SAD – e predstavlja moćnog zagovornika euroatlanskih

integracija, moćnog saveznika Evrope, kroz čije djelovanje dolazi i do modernizacije pojedinih zemalja Zapadnog Balkana. Opšte je poznato, koju ulogu i uticaj su imale SAD – e na okončavanje rata koji je pratio raspad bivše Jugoslavije. Opšti okvirni sporazum za mir, poznatiji i kao Dejtonski mirovni sporazum, doveo je do okončavanja sukoba, do prekida vatre. Na tome je narod Zapadnog Balkana zahvalan. Međutim, već više od dvije decenije Zapadni Balkan stoji u mjestu, iznova i iznova se u prvi plan stavljaju pitanja koja su i dovela do sukoba, pitanja različitosti, vjere i nacije. Dejtonski mirovni sporazum, kao i njegov tvorac SAD – e, možda jeste pomogao da se obustavi dalja patnja ratnih dešavanja, međutim, posleratna rehabilitacija, izgradnja države i sam put razvoja prosto nedostaje.

Pored SAD – a, kao što je već rečeno, na prostoru Zapadnog Balkana, značajan uticaj ostvaruje i Ruska Federacija. Taj uticaj je najvidljiviji na prostoru Srbije i Bosne i Hercegovine, tačnije njenog entiteta Republike Srpske. Njihova povezanost kroz vjeru, pravoslavlje, ali i istorijske patnje ovih naroda, Ruskoj Federaciji otvara put ka Zapadnom Balkanu. Postoji veliki broj bilateralnih sporazuma, međudržavne saradnje između pomenutih aktera, što Ruskoj Federaciji povećava moć unutar ovog regiona. Njena moć raste, a zajedno sa njom raste i raskol unutar Zapadnog Balkana.

Pošto govorimo o multipolarizmu, potrebno je istaći da, pored SAD – a i Ruske Federacije, prostor Zapadnog Balkana zanimljiv je i dvjema moćnim, regionalnim silama, Kini i Turskoj. Ono što je zajedničko za obje države, jeste put ka Evropi i njenom tržištu. Na tom putu, ključnu ulogu ima upravo Zapadni Balkan. I Kina i Turska u ostvarivanju svojih ciljeva, značajno investiraju u prostor Zapadnog Balkana, kako bi došle do evropskog tla. Uticaj koji ostvaruju, ponovo djeli ionako već podjeljen Zapadni Balkan.

Djelovanje moćnih svjetskih i regionalnih sila, kao i međunarodnih organizacija, od Zapadnog Balkana pravi još veću zbrku, čime komplikuje i otežava odnose zemalja unutar Zapadnog Balkana. Ne može se reći da pomoć stranaca nije dobro došla, pogotovo u posleratnom periodu i periodu rehabilitacije i izgradnje novih država. Međutim, različiti ciljevi i interesi, nekoordinisan rad i nepovjerenje koje isijava između stranaca, Zapadni Balkan samo baca unazad. Put razvoja i napretka konstantno je u zastoju, skoro pa tri decenije.

Zapadni Balkan se samo vrti u krug. To govori o tako očiglednom problemu koji pogađa ovaj region. Linija rascjepa postaje sve izraženija. Ponovo se nalazimo u lavirintu razlika, tamo

gdje nailazimo samo na prepreke, tamo gdje se zidovi dižu oko nas, čime nam zamagljuje vid na putu ka boljoj budućnosti.

Zapadni Balkan, tačnije njegov narod, mora otvoriti oči. Jasno je da nije moguće uskladiti interese i unutrašnjih i vanjskih aktera. Neko je uvijek na gubitku, to ne smije biti Zapadni Balkan. Potrebno je da Zapadni Balkan krene putem pobjede, pobjede koja će narod ovog regiona dovesti do razvoja i napretka. Potrebno je da međunarodna zajednica omogući zemljama Zapadnog Balkana da samostalno nađu svoj put. Da uz svoje sunarodnike izgradi budućnost. Budućnost Zapadnog Balkana je u rukama njegovog naroda, ne u rukama stranaca. Negativna slika ovog regiona, sukobi i ratna dejstva koja prate prošlost Zapadnog Balkana, potrebno je da nam budu lekcija. Da nas nauče da budemo bolji, te da ne dozvolimo da do toga ponovo dođe. Različitosti koje krase Zapadni Balkan ne trebaju se kriti. Zapadni Balkan je multikulturalan i multinacionalan region. Region koji ima mnogo toga da ponudi svijetu. To je region koji ima značajnu geopolitičku vrijednost u današnjem multipolarnom svjetskom poretku.

Literatura

Knjige

1. Beširević, N. (2013). Vanjska politika Evropske Unije i Zapadni Balkan. Zagreb: Biblioteka politička misao.
2. Ćurak, N. (2002). Geopolitika kao sudbina. Slučaj Bosna: postmodernistički ogled o perifernoj zemlji. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
3. Ćurak, N. (2016). Rasprava o miru i nasilju. Sarajevo: Biblioteka Memorija.
4. Dodds, K. (2009). Geopolitika. Zagreb: Šahinpašić.
5. Goldsvorti, V. (2005). Izmišljanje Ruritanije: imperijalizm mašte. Beograd: Geopolitika.
6. H. Richard, (1998). Završiti rat. Sarajevo: TKP Šahinpašić.
7. Ješe Perković, A. (2018). Zapadni Balkan na putu za EU. Zagreb: Sandorf.
8. Kico, A, Kapetanović M. (2019). Bosna i Hercegovina i Zapadni balkan – aspekti geopolitike i hibridnog rata. Sarajevo: Atlantska inicijativa.
9. Luketić, K. (2013). Balkan: od geografije do fantazije. Zagreb: Algoritam.
10. M. Defarges, Philippe. (2006). Geopolitički riječnik. CPI, centar za politološka istraživanja.
11. Morazova, N. (2009) Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin. Budapest: Central European University.
12. O Tuathail, G. (2007). Uvod u geopolitiku. Zagreb: Politička kultura.
13. Radaković, T, Ilija. Besmislena YU – ratovanje 1991 – 1995. (....)
14. Termiz, Dž. (2009). Metodologija društvenih nauka, Lukavac: NIK, Grafit.
15. Termiz, Dž. (2014). Specifičnosti metodologije istraživanja u bezbjednosnoj djelatnosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
16. Todorović, Z. (2013). Bosna i Hercegovina u geopolitičkim promjenama na Balkanu posle Hladnog rata. Novi Sad: Fakultet političkih nauka.
17. Vukadinović, R. (1997). Jugoistočna Evropa: nestabilnosti i strategije povezivanja. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
18. Zbornik radova, (2012). Rusija i Balkan u savremenom svijetu, Udruženje „srpsko – ruski most“, Banjaluka.

19. Živković, M. (2020). Zapadni Balkan u kontekstu odnosa centar – periferija. Banja Luka: Geografsko društvo Republike Srpske.

Internet izvori

1. A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans”, Strasbourg, 6.2.2018, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, European Commission. Dostupno na https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf , pristupljeno 10.04.2021.
2. Blagojević, G. (2014). Spoljna politika Turske prema balkanskim zemljama. Seminarski rad: Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbjednosti. Dostupno na: https://www.academia.edu/9989696/Uticaj_Turske_na_zemlje_Zapadnog_Balkana?email_work_card=view-paper , pristupljeno 10.06.2021.
3. Globalna nestabilnost jača ruski uticaj na Balkanu. (2016) Članak: Kosovo 2.0. Dostupno na <https://kosovotwopointzero.com/sr/global-instability-strengthens-russian-influence-balkans/> , pristupljeno 16.04.2021.
4. Gospodarski i investicioni plan za Zapadni Balkan. (2020), https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/gospodarski-i-investicijski-plan-za-zapadni_balkan_1611132357.pdf , pristupljeno 04.05.2021.
5. Komarčević, D. (2020). Rizik da Kina „kupi“ zemlje Zapadnog Balkana. Članak: Radio Slobodna Evropa. Dostupno na <https://www.slobodnaevropa.org/a/kina-zapadni-balkan/30642003.html> , pristupljeno 21.05.2021.
6. Kostić, M. (2019). Konceptija svjetskog poretka u politikama bezbjednosti Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije na početku XXI veka. Doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Beograd. Dostupno na https://www.academia.edu/40263306/Zapadni_Balkan_u_preklapajucim_konceptijama_svjetskog_poretka20190905_4753_vnpjr0?email_work_card=view-paper , pristupljeno 05.04.2021.

7. Lo, B. (2004). Putin s second term – Towards a New Russian Foreign Policy. London: The Royal Institute of International affairs. Dostupno na , pristupljeno 05.04.2021.
8. Marković, N. Uloga i uticaj Rusije na Balkanu u 21. veku. Dostupno na https://www.academia.edu/7557794/Uloga_i_uticaj_Rusije_na_Balkanu_u_21_veku?email_work_card=view-paper , pristupljeno 26.03.2021.
9. Radaković, T, Ilija: „Besmislena YU – ratovanja 1991 – 1995.“ Dostupno na <http://www.znaci.net/00001/23.htm> , pristupljeno 28.04.2021.
10. Reljić, D. (2009). Rusija i Zapadni Balkan. Beograd: ISAC fond. Dostupno na <https://www.isac-fund.org/lat/publication/rusija-i-zapadni-balkan> , pristupljeno 02 04. 2021.
11. Strategija EU za Zapadni Balkan, http://europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2012092808481963bos.pdf, http://europa.ba/wp-content/uploads/2015/05/delegacijaEU_2011121403103767bos.pdf , pristupljeno 22.04.2021.
12. Vasić, M. (2020). Šta ako Zapadni Balkan zavoli Kinu? Novi izvještaj o kineskom uticaju. Članak: Produži talas. Dostupno na <https://talas.rs/2020/04/09/novi-izvestaj-o-kineskom-uticaju/> , pristupljeno 21. 05. 2021.
13. Zbornik radova, (2020). 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, Fondacija za promociju i razvoj inicijative „Pojas i put“ istraživački centar: Sarajevo. Dostupno na <http://pojasiput.ba/zbornik-radova-25-godina-diplomatskih-odnosa-nr-kine-i-bih/> , pristupljeno 13.06. 2021.